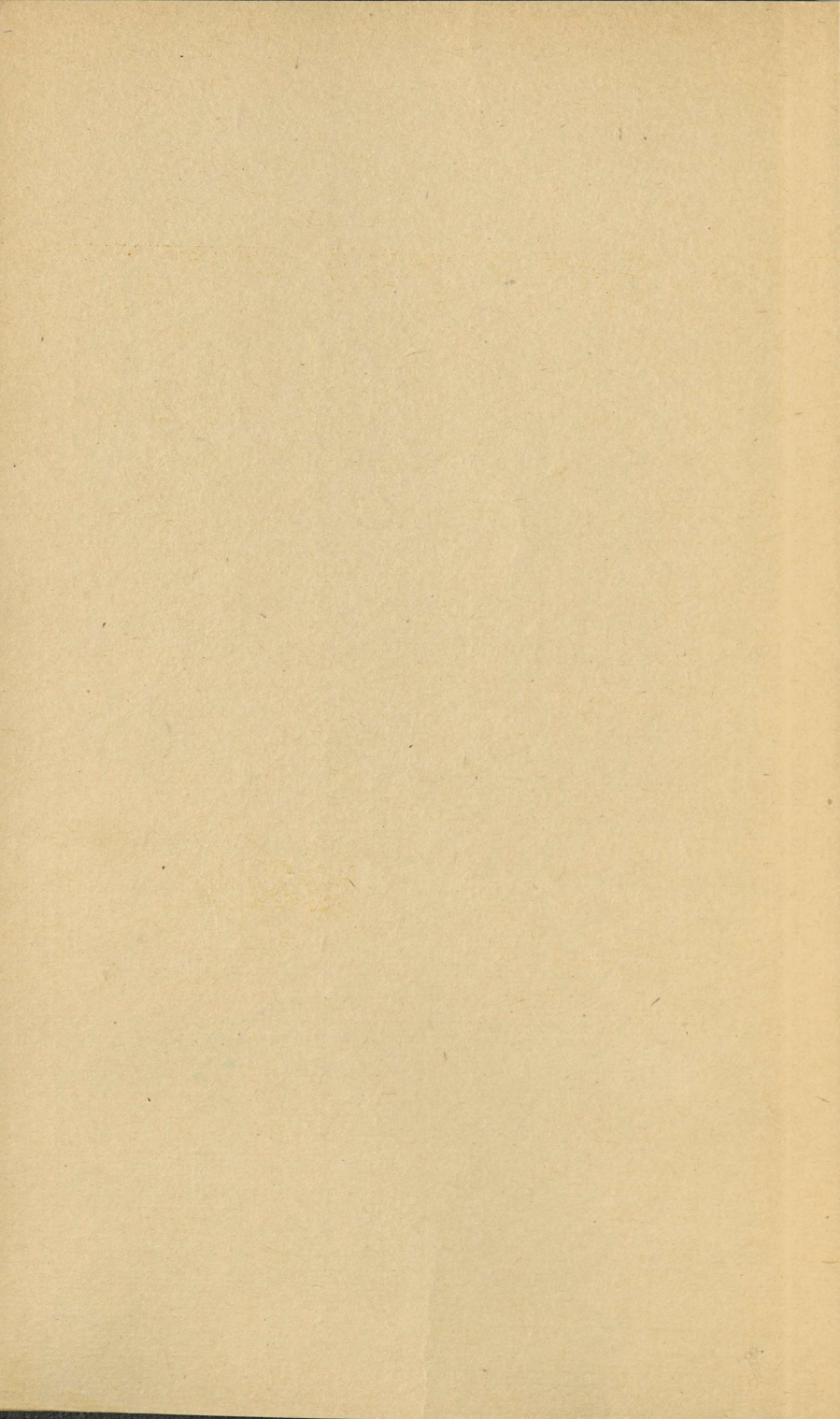

H. TIIDO

NÕUKOGUDE
MAAREFORM
EESTIS

A-17346

EESTI NSV
POLIITILISTE JA TEADUSALASTE
TEADMISTE LEVITAMISE ÜHING

H. TIIDO

NÕUKOGUDE
MAAREFORM
EESTIS

Nr. 291

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1960

TARTU ÜIKOOL
RAAMATUKOGU

9 (E)
T 54

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

I

MAAD JA LEIBA!

Venemaa arenemine XX sajandi algaastatel viis selleni, et ta kujunes imperialistlike vastuolude sõlmpunktiks. Nende vastuolude süvenemine kulges imperialismile omase kodanlike maade majanduse ning poliitilise arengu ebaühtsuse, hüppelisuse seaduse toimet. See olukord lõi proletariaadile soodsad tingimused imperialismi ahela läbimurdmiseks selle kõige nõrgemas lülis, milleks oli osutunud Venemaa. Oktoobrirevolutsioon oli uusaegse kapitalismi arenemise seaduspäraseks ning paratamatuks tagajärjeks.

Kõik eelmised revolutsioonid olid ainult asendanud ühe ekspluateerimise vormi teisega. Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon aga seadis oma ülesandeks hävitada iga-sugune ühe inimese ekspluateerimine teise poolt. Sotsia-listlik pööre lõi ennenägematud avarused meie maa toot-like jõudude arengule, avas tee rahva loovale initsiatiivile. Nende maailmas suurima tähtsusega klassilahingute, töö-lisklassi ning töötava talurahva ajalooliste võitude innus-tajaks ja organiseerijaks oli võitlustules karastunud Kommunistlik Partei.

Oktoobrirevolutsioon vabastas ka eesti rahva sotsiaal-sest ja rahvuslikust rõhumisest, hävitas kodanluse ja mõis-nike valitsuse ning andis poliitilise võimu töötavale rah-vale. Võiduka revolutsiooni käigus võttis eesti tööliklass kapitalistidelt üle vabrikud ja tehased ning muutis nad kogu rahva omandiks. Samuti kehtestati 8-tunniline tööpäev. Oktoobrirevolutsioon hävitas Eestis balti parunite majan-dusliku võimu, mis oli kestnud ligi seitse sajandit, andis maa töötavale talurahvale, kustutades talurahva võlad ning vabastades nad kulutustest maarendile ja maaostmisele (1917. a. moodustas ainult maa ostuvõlg parunitele 45 000 000 kuldrubla). Eesti rahvas vabanes nüüd ka rah-vuslikust rõhumisest: seati sisse emakeelne õpetus kooli-

des ja asjaajamine ametiasutustes, loodi avarad tingimused eesti rahvusliku kultuuri arenguks. Nõukogude võimu kehtestamisega Eestis 1917. aasta novembris loodi esmakordselt eesti rahvusriiklus.

Eesti proletariaat sai aga kodusõjas lüüa ja tal tuli ajutiselt kanda kaotust. Imperialistlike riikide Nõukogude-vastase interventsiooni teel, nende sõjaliste jõudude suunamisega Eestisse õnnestus kodanlusel kukutada nõukogude võim Eestis ning kehtestada kodanluse klassidiktatuur. Pääsenud võimule, hakkas eesti kodanlus rahvusvahelise imperialismi toetusel likvideerima Oktoobrirevolutsiooni saavutusi, asus veriselt arveid õiendama revolutsioonilise töölisklassi ja talurahvaga. Töölisorganisatsioonid rüüstati. Eestis hakkas märatsema valge terror. EKP oli sunnitud minema sügavale põranda alla, kuid sellest hoolimata jätkas ta visalt oma õilsat võitlust töörahva vabaduse eest.

Verisest arveõiendamisest eesti töörahva kallal võtsid osa kodanlusega käsikäes tegutsevad parempoolsed sotsiaaldemokraadid, kes nimetasid end silmakirjalikult töörahva huvide kaitsjateks. Tegelikult olid parempoolsed sotsiaaldemokraadid (Eestis nimetati neid «sotsideks») alatud töölisklassi huvide reetjad ja sotsialistliku revolutsiooni vaenlased. Kodanlusega ühel häälel laimasid eesti sotsid nõukogude korda ja tegid kõik võimaliku, et tugevdada kodanlikku diktatuuri.

Et eesti tõusikkodanlus oli majanduslikult nõrk, siis püüdis ta igati kindlustada oma olemasolu, otsides toetust välismaiselt kapitalilt. Ühtlasi püüdis ta mitmeti laiendada ja kõvendada oma sotsiaalset baasi maal — maakodanlust. Selleks eesmärgiks aga oli kõigepealt vaja maareserve.

Kodanluse võimule tulles kuulus mõisnikele Eestis 2 428 087 ha maad, s. o. 58% kogu maast, ning talupoegade käes oli ainult 1 761 015 ha (42%) maad, kusjuures mõisate keskmine suurus oli 2113 ha ja talumajandite keskmine suurus 34,1 ha. Siit näeme ühtlasi, et nn. «preisi teel» mõisnikelt maa «päriks» ostnud talupoegade enamik kujutas ka Eestis suurtalunikke. Peale selle oli 29,9% mõisnike maadest (557 015 ha) välja renditud talupoegadele. Mõisnike maadel oli sel ajal 23 023 renditalu. Seetõttu seisis kodanluse ees vajadus teostada mõningaid reforme maa-küsimuse ümberkorraldamiseks, kerkis päevakorda kodanliku maareformi kava. Kuid mitte ainult majanduslikud vajadused ei tõuganud kodanlust maareformi teostamisele.

Eesti kodanlus oli selleks sunnitud ka real sotsiaalpoliitilistel põhjustel, eeskätt Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni järelmõju vähendamiseks ning maal teravneva klassivõitluse leevendamiseks. Pealegi ei olnud kodanlusel võimalik suure sotsialismimaa vahetus läheduses täielikult taastada endist feodaalset maakasutamist, mis oli revolutsiooni tulemusel täielikult likvideeritud. See oleks kõigutanud tugevasti kodanluse niigi alles ebakindlat olukorda, oleks võinud tõugata rahvast uuele revolutsioonilisele väljaastumisele. Saaremaa talupoegade ülestõus 1919. aastal sundis kodanlust koos parempoolsete sotsialistidega kiirustama maareformiga, et täita kas või osa oma demagoogilistest lubadustest, mida oli antud ohtrasti, et meelitada talurahvast Nõukogude-vastasesse sõtta. Kodanlikud tegelased rääkisid hiljem ise, et «mitte ainult majanduslikel põhjustel ei osutunud maareform hädavajalikuks. Ka sotsiaalolud nõudsid seda. Pealegi moodustas ulatusliku maaproletariaadi olemasolu alalise sisepoliitilise hädaohukolde».¹

Kodanliku maareformi teostamine Eestis näitab kujukalt, kuidas ekspluataatorlikud klassid on ajalooliste vajaduste tõukel sunnitud tegema töötavale rahvale mõningaid järeleandmisi. Kuid niisugused kapitalismi tingimustes tehtavad reformid on kõigepealt muidugi valitseva klassi huvide teenistuses ja kindlustavad tema poliitilist ning sotsiaal-majanduslikku baasi.

10. oktoobril 1919. a. võttis kodanliku Eesti Asutav Kogu vastu «Maaseaduse»², mis pidi kodanluse arvates kaotama sisepoliitilised vastuolud riigis, katma maa väikeste elujõuliste taludega ning muutma kõigi maainimeste elu õnnelikuks, sest talumajapidamine, nagu rääkisid kodanlikud ühiskonnategelased, sisendavat inimesesse püsivaid «rahvuspatriootlikke tundeid».³ Teatud põhjustel ei rutanud kodanlikud võimud seda seadust otsekohe ellu viima. Maareformi teostamine vältas enam kui kümme-kond aastat. Selle aja jooksul täiendati ja parandati «Maaseadust» korduvalt, et ta vastaks võimalikult täielikumalt, võimalikult paremini kodanluse kui valitseva klassi huvidele. Sellest kõnelevad järgmised faktid.

¹ Eesti majandus. Koguteos sarjas «Elav Teadus», nr. 63, Tartu, 1937, lk. 24.

² «Riigi Teataja» 1919, nr. 79/80.

³ K. L i i d a k, Kas tunned maad?, 1935, lk. 102.

Kodanlik maareform jättis puutumata osa suurmaapidamisi, tükeldades enamiku pärusmõisatest.

1923. aasta lõpuks väljajagatud 19 828 asundustalust anti poliitilistel kaalutlustel 9242 talu ehk 46,6% asundustalude üldarvust kodusõjas kontrrevolutsiooni poolel silma paistnud tegelastele. Paljudele valge-eesti sõjaväe ohvitseridele, eelkõige kindralitele ja kolonelidele kingiti aga «teenete» eest mõisate südamikud suurusega 100—300 tiinu. Peale selle anti neile autasudeks miljonitesse ulatuvaid rahasummasid. Selliste kingituste tagajärjel hakkasid tekima tegelikult uued mõisad, kus balti paruni asemele asus nüüd «oma» ekspluataator.

Kodanliku maareformi iseloomu tõttu oli võimalik, et ka 150 parunit säilitas oma mõisad nn. «mõisasüdamete» näol. Hiljem hakkasid paljud parunid Eestis maid kokku ostma. Seda soodustas kodanlike võimude aukartus ja roomamine fašistliku Saksamaa ees. Kokku kuulus sakslastele, kes 1939. aasta sügis-talvel siirdusid «vaterlandi» ja jätsid Eestisse maha oma majapidamised, 346 majandit üldpindalaga 27 000 hektarit. Balti-sakslaste majandite keskmine suurus Eestis oli 80 hektarit. Kõigis neis kasutati võõrast tööjõudu ja, nagu märkis ajakiri «Põllumajandus», «neid peeti sarnaselt endiste mõisamajapidamistega». ⁴ Sellised suuremad sakslaste majandid olid enamikus kokku liidetud mitmetest asunduskohtadest, mis olid vormiliselt kinnistatud mitme omaniku nimele, kuid mida peeti ühise majapidamisena.

Eesti kodanluse läbiväärsest lõmõitamisest mõisnike ees kõneleb ka asjaolu, et ta asus hiljem, kui kapitalism ajutiselt stabiliseerus, mõisnikelt võõrandatud maad välja ostma. 5. märtsil 1926. a. võttis Riigikogu reaktsooniline enamus vastu seaduse, mille järgi võõrandatud maa eest hakati mõisnikele tasu maksuma. 1926. aastal määrati mõisnikele tasuks maa eest 2 miljonit krooni ning juba 1931. aastal otsustati seda maksumat veelgi tõsta. See ulatus sealtpeale juba 17 miljoni kroonini.

1919. aasta maareformiga loodi 7068 kulaklikku majandit suurusega 30—100 ha, mis moodustasid ainult 9% loodud talumajandite üldarvust. Neile kuulus aga suurem osa jaotatud maast.

Samal ajal ignoreeriti kodanliku maareformi läbiviimisel

⁴ «Põllumajandus» 1940, nr. 12/13, lk. 311.

aga igati just nende soove ja taotlusi, kes maad tõepoolest vajasisid. Hoopis tagaplaanile jäid sulaste ja maatameeste, popside-saunikute ja teiste külakehvikute maavajadused. Vähesed sulased ja maatamehed said väikeste lõikudena alaväärtuslikku maad, millel kuidagi polnud võimalik luua elujõulist majapidamist. 1925. aasta maikuuni sai 21 600 mõisatöölisest maad vaid 5504 inimest. Mitterätikelikel andmetel jäid ajavahemikul 1920—1923, millal toimus kõige ulatuslikum maasooviavalduste esitamine, 31 654 maasoovijat ehk 58% avalduste esitajatest hoopiski maast ilma? 30 690 asundustalule, mis teeb 43% kodanliku maareformiga loodud talude üldarvust, anti maad ainult kuni 10 ha ehk 16% kogu jaotatud maast.

Neid, kel õnnestus saada maad, ootasid ees suured raskused, mille ületamine ei olnud väga sageli jõukohane asunikule-kehvikule. Paljude tuhandete uusasanike olukord muutus aastast aastasse ikka raskemaks. Kiiresti kasvas nende maksu- ja võlakoorem. Uusasanikel tuli maksta peale tavaliste maksude veel maarenti riigile ja sisuliselt ka väljaostumaksu endistele parunitele. 4 Ka ehituste ja muud laenud tuli pankadele tagasi maksta koos protsendiga. Et vältida lõplikku laostumist ja kogu varanduse müümist oksjonil, olid paljud uusasanikud sunnitud loobuma saadud maatükist. Ainult kahe-kolme aasta jooksul (1927—1929) loobus kodanliku maareformiga saadud maast üle 4000 uusasaniku.

Nii viidi ellu kodanlikku maaseadust.

Kodanliku maareformi põhieesmärgi kõrval, s. o. luua kulaklike majandite arenemise soodustamise teel riigile ustav sotsiaalne baas, moodustas maareformi teise külje paljude elujouetute kääbusmajandite loomine ning nende säilitamine. Sellega püüti saavutada kahte eesmärki: püüti maatameestele lapikese maa andmisega muuta osa põllutöölisi väikekodanlasteks ja sel teel piirata maata põllutöölise arvu, kes olid sotsialistliku revolutsiooni ideedele kõige vastuvõtlikumaks pinnaks maal. Need koos linna-proletariaadiga võisid kujuneda ohtlikuks eesti kodanluse diktatuurile. Teiseks lootis kodanlus maalapi andmisega maata talurahvale varustada hallparuneid ja mõisnikke alalise odava maal paikneva tööjõuga. *afa mkl*

Tabava hinnangu kodanlikule maareformile andis J. Vares, kes kirjutas, et «kodanliku Eesti maareform ei kustutanud maanälga, vaid soodustas uute mõisate ja suur-

talundite tekkimist eestlastest mõisnikega kindralite ja pangahärrade hulgast, kes ise põlluharijad ei olnud, vaid enamikus hangeldasid või spekulatsioonid maaga või lasksid seda harida sulastel ja rentnikel». ⁵

Selliseid õigeid hinnanguid kodanlikule maareformile leiame ka teiste tuntud progressiivsete eesti ühiskonnategelaste-revolutsionäärade sõnavõttudest ja töödest. Kodanliku maareformi tulemusi hinnates märkis näiteks J. Lauristin oma kõnes Riigivolikogus 22. juulil 1940. a., et kodanliku maareformi tulemusena «tekkis niinimetatud härrasasunike klass. Rõhuv enamik uusi maasaajaid jäi aga kiratsema, ilusad lootused peatsest rikkakssaamisest haihtusid... Maareformiga oli saavutatud feodaalkorra asendamine kapitalistliku kaubavalmistusega eesti külas, kus aga kohaliku balti paruni asemel ekspluateeris teda nüüd oma ja lääne kapitalist. Asunik oli maaomanik nimepidi, pidi aga orjama palehigis oma ja lääne kapitaliste». ⁶

Kodanlikus Eestis nagu kõigis teisteski kapitalistlikes maades jätkus lakkamatu talurahva diferentseerumine: ühelt poolt kasvas ja tugevnes kulaklus, teiselt poolt vaesused ja laostused pidevalt talurahva põhimassid — kehvikud ning keskmikud. Nii oli 1939. aasta põllumajandusloenduse andmeil Eestis 1—5 ha suurusi väiketalundeid 22 051 (15,8% talundite üldarvust) ja 5—10 ha suurusi talundeid 23 869 (17%) — seega kokku 45 920 väiketalundit ehk ümmarguselt $\frac{1}{3}$ põllumajapidamiste üldarvust. Maad oli neil kokku 305 832 ha, seega keskmiselt 6,6 ha üksuse kohta; põllu- ja aiamaad aga ainult 110 561 ha ehk keskmiselt 2,4 ha iga väiketalundi kohta; 1—5 ha suuruste talude rühmas oli põllu- ja aiamaad keskmiselt 1,4 ha talundi kohta. Nii kuulus kõigi talundite kogupindalast, samuti põllu- ja aiamaast 1—10 ha suurustele majapidamistele vaevalt 10%. Sel piiratud maa-alal elas aga 26% kogu talurahvast. Samal ajal oli 30 ja üle 30 ha suurusi majandeid 28 361, mis moodustasid 20,2% majandite üldarvust ja omasid maad 1 477 320 ha ehk 46,5%.

Analoogiline diferentseerumine toimus ka talurahva varustatuses loomadega, põllutööriistadega ja -masinatega.

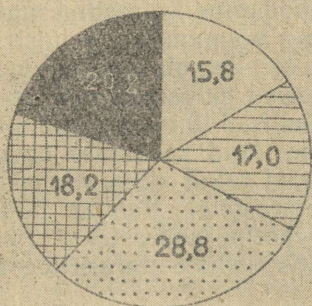
Kodanlik krediidisüsteem, mis võimaldas laene sõltuvalt talumajandi maksuvõimest, aitas kulaklikel majapida-

⁵ J. Vares, Nõukogude Eesti taassünd, Tallinn, 1945, lk. 153.

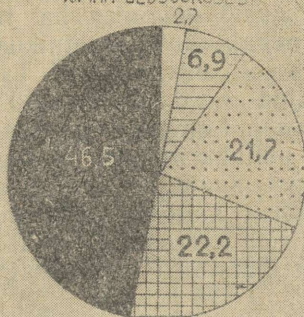
⁶ J. Lauristin, Esimene nõukogude aasta Eestis, Tallinn, 1946, lk. 32—33.

TALUMAJANDITE JAOTUS PÖLLUMAJANDUSMAA SUURUSE JÄRGI 1939. A.

%MAJANDITE ÜLDARVUST

%MAA ULDSUURUSEST

1-5 HA 5-10 HA 10-20 HA 20-30 HA üle 30 HA

mistel tugevned ja laieneda. See kiirendas aga ühtlasi kehvikute ja keskmiste majapidamiste laostumist. Enamik Eesti taludest ägas raske võlakoorma all ning oli kooramatud maksude ja trahvidega. Talupoegadel lasuv võlakoorem kasvas pidevalt, tõustes 1938. aastaks 112 miljoni kroonini. 1939. aastal ulatus see juba 115 miljoni kroonini ja 1940. aastal koguni 150 miljoni kroonini ehk keskmiselt üle 1000 krooni iga talu kohta. Tuhandeid võlgadega kooramatud talused müüdi oksjoneil. Ainult 1938. aastal läks oksjonihaamri alla 1454 talundit, neist 655 majapidamist erapankade ja 799 majapidamist Maapanga nõudel. Igal oksjonil müüdud talul lasus keskmiselt 6000 krooni võlga.

Laostunud talud sattusid maa- ja linnakodanluse kätte, nende kätte, kellel oli raha talude kokkuostmiseks. Kulakud koondasid enda kätte mitmeid talukohti mitmesajahektarilise üldpinnaga ning ekspluateerisid jõhkralt palgalist tööjõudu. Sagedasti rentisid nad ostetud talud maatameestele orjastavatel tingimustel välja. Eriti osavatel kulakutest spekulantidel, kes hangeldasid maaga, läks korda kokku osta ja enda kätte haarata mõnikord 5—6 ja isegi enam talusid. Näiteks Viljandimaal kuulus Karl Tünderile 6 talu-

kohta üldpindalaga 460 ha. Niisama palju talusid oli Peeter Lapol. Tema valduses oli maad kokku 500 ha.⁷ Niisuguseid suurmaaomanikke võis kohata kõige enam Viljandi-, Tartu-, Valga- ja Pärnumaal.

Talusid omandas ka linnakodanlus — mitmesugused kõrgepalgalised ametnikud ning võimumehed ministritest kuni politseitegelasteni. Talude ostmise oli üldiselt «moes». Paljud arstid, advokaadid ja teised jõukamad intelligentsi esindajad omandasid talusid. Sellised linnahärrad muidugi ise põlluharimisega ei tegelnud, kuid kasutades omandiõigust maale, rentisid ülesostetud talud välja viletsust ja puudust kannatavatele maatameestele. Rahvas nimetas selliseid härrasid põlastusega «potipõllumeesteks». Fašistliku diktatuuri lõpuks oli Eestis selliste parasiitide käes juba 19 474 talu.

Samal ajal kui kodanlik valitsus igal viisil soosides (suurte laenude võimaldamine, miljonitesse ulatuvad preemiad, agrotehniline abi jne.) upitas õitsengule suurmajapidamisi, kiratsesid väikemajapidamised. Väikeomanikud ja rentnikud vaesusid pidevalt. Tõelist abi ei saanud nad kusagilt. Põllutöoministeriumi vastutav töötaja kodanlik agronoom K. Liidak kirjutas 1939. aastal: «Väiketalundite olukorra parandamise või nende elujõuliseks muutmise probleem on meil juba aastaid kõne all, kuid selle lahendamine ei ole peaaegu sugugi edasi nihkunud.»⁸ Kuid Põllutöoministeriumil oli siiski olemas ka «lahendus», kuidas väikemaapidajate-kehvikute olukorda parandada: mingi kulakute juurde tööle! Kodanlikele võimumeestele iseloomulikku suhtumist kehvikutesse väljendab ülalmainitud K. Liidaku «filosoofiline» arutelu: «Kas aga leitakse vahendeid, kuidas meelitada põllutöödele maale kääbustaludes peituvaid suuri tööjõu-reserve, see on veel keerukam küsimus. Elatakse viletsalt, nurisetakse, mangutakse tihti isegi sotsiaalset abi, kuid naabertaludesse tööle minna ei taheta, — see on levinud nähtus, mille juured on kas väga madalas kultuuritasemes, mõnede peremeeste liiga üleolevas suhtumises vähemasse vennasse või, mis vist kõige sagedam, selle vaese venna mingis hingelises väärkallakus ehk veidras eelarvamuses teise talu töölemineku suhtes.»⁹

⁷ R. Antons, Agraarsuhted kodanlikus Eestis, lk. 118.

⁸ K. Liidak, Suunad ja kavad, Tallinn, 1939, lk. 150.

⁹ Sealsamas, lk. 150.

Äärmisse viletsusse surutud kehvikud olid sunnitud tööd otsima väljastpoolt, kuna nende väike maalapike ei suutnud kindlustada hädavajalikkugi perekonna äraelamiseks. Paljud väikemaapidajate perekonnaliikmed rändasid tööd otsides maal ringi, sageli sattusid nad ka linnadesse, kus töö- ja palgatingimused olid veidi soodsamad kui külakurnajate-kulakute juures. Tegelikult peletasid ränk töö, madal palk ja julm kohtlemine, mitte aga «hingeline väärkallak» töö ja leiva otsijaid kulakute juurest minema.

Kehvtalurahvas vajas elamiseks oma maalappi, mis suudaks teda toita, seda aga kodanlik kord ei võimaldanud.

Maad nõudis ka külaproletariaat, kes ei tahtnud igavesti orjata suurmaaomanikke-kulakuid. Et aga külaproletaarlastel ei olnud tootmisvahendeid, olid nad sunnitud müüma oma tööjõudu tootmisvahendite omanikele, et mitte nälga surra. Enamus põllutöölisi kodanlikus Eestis oli vallalisi, sest perekonna soetamise võimalused rasketes elutingimustes, peremeestelt saadava näljapalga ja halbade korteriolude tõttu puudusid peaaegu täiesti. 1939. aastal oli näiteks mees-aastatöölisest kuni 50% ja nais-aastatöölisest ainult 20% abielus.

Väga iseloomulik oli Vaeküla maatamehe Aleksander Kuuri elukäik kodanliku diktatuuri ajal. Ta jutustas sellest ise ajalehe «Kommunist» korrespondendile: «Eluaeg olen ma kogu perekonnaga talust tallu rännanud ja sulasena hallparuneid orjanud. Tüdisin lõpuks alatisest tööotsimisest ja paigast teise hulkumisest ning võtsin 1940. a. jüripäeval endale renditalu. Kuna ma kogu eluaegse töö kestel sentigi polnud suutnud tagavaraks kõrvale panna, laenasin hädavajalise inventari ostmiseks 500 krooni. Nii elas mõne kuu. Laenuvekslite tähtpäevad liginesid, taluomanik nõudis rendiraha. Sissetulekuid polnud mul aga mingisuguseid ja olukord ähvardas muutuda täiesti väljakannatamatuks.»¹⁰

Kuimetsa valla maatamees Elmar Kopelnik, kelle eluraskused sarnanesid paljude teiste külakehvikute raskustega, jutustas 1940. aastal: «Praegu olen maatamees ja elatan end talumaade rentimisest. Viimased 5 aastat olen «Pori» talu rentnikuks. See talu kuulub Johan Ruudile, kes

¹⁰ «Kommunist» nr. 8, 9. jaan. 1941.

ise elab Kuimetsas oma väiketalus. Renti maksan tugevasti. 26 ha suuruse talu eest loen igal aastal maaomnikule käe peale 240 krooni. Peale selle on minul teised makstud nagu kõigil.»¹¹

Oma raskustest ja alandavast sulase elust kodanlikus Eestis jutustas iseloomulikku ka Virumaa Lepna asunduse maatamees J. Vainola: «10 aastat teenisin sulasena Lepnal «Olli» talus, kus omal algatusel viisin laostunud majapidamise heasse korda ja ehitasin korralikud hooned. Peremees oli ise juba vana. Siis aga tulid 1939. a. suvel linnast peremehe sugulased ja lasksid minu ametist lahti ning panid oma sugulase asemele. Jäeti isegi 1500 kr. palka maksmata. Olin siis juba abielus ning meil oli väike laps. Polnud parata, tuli ülekohtule alistuda ja kannatada viletsust. Kelle käest ja kust sa läksid õigust otsima, kui seda tegelikult sellel ajal polnudki...»¹² Lepna saunik A. Tallikas märkis: «Olen 20 aastat esitanud ametasutustele palvekirju maasaamiseks, kuid alati on vastatud, et Teile aitab sellest maast. Küllap tean põhjusegi, miks ei antud, nimelt: sõdisin 20. a. eest punaarmeerlaste ridades.»¹³ Nii elasid paljud tuhanded tööinimesed.

Maapuuduse või -vähesuse tõttu kannatas suur enamus talurahvast kodanlikus Eestis viletsust ja vaesust. Kodanlik agraripoliitika ei likvideerinud tuhandete perekondade maanälga, mida ei suutnud eitada ka kodanlikud poliitikategelased, kes korduvalt oma sõnavõttudes Riigivolikogus seda kinnitasid. Näiteks O. Köster märkis muuseas ühel Riigivolikogu istungjärgul 1939. aastal: «Maareform endisel kujul on küll likvideeritud, kuid kustutatud pole nälga maa järele. Seda nälga aga peame vaigistama teisel teel.»¹⁴ Samas märkis klikivõimu põllutöominister A. Tupits, et «maasaajate palveid on põllutöoministeriumis väga palju, nende arv võib ulatuda üle 6000».¹⁵ Maatamehed ja väikemaapidajad pöördusid maasaamispalvetega vabariigi valitsuse ja teiste organite poole. Palveid esitati üksikult ja kollektiivselt. Kuid palju oli ka neid, kes avaldust ei esitanudki, sest enamik maata ja vähese maaga maapuud

¹¹ «Rahva Hääle» nr. 119, 24. okt. 1940.

¹² «Talurahva Hääle» nr. 1, 19. aug. 1940.

¹³ Sealsamas.

¹⁴ Riigivolikogu stenograafilised aruanded, 1939, lk. 734.

¹⁵ Sealsamas, lk. 739.

dust kannatavaid talupoegi olid kaotanud kõik lootused leida mingit abi kodanlikult valitsuselt.

30-ndate aastate keskpaiku, kui oli päevakorras fašistliku režiimi kindlustamine, tõi kodanlus uuesti välja oma demagoogilised lubadused lahendada õiglaselt maaküsimus ja kaotada maanälg. Pätsi valitsus hakkas laialt rääkima «teisest maaseadusest» ja «teisest maareformist». Valitsus lubas harida üles uusi maid, luua tuhandeid uusi väikekohti, võimaldada uusasunikele laenu ehitamiseks, põllumajandusliku inventari muretsemiseks jne. Maatöölised pidid katuse alla saama. Viletsus ja vaesus ning peavarju puudus pidid maalt kaduma. Ajalehed kirjutasid sellest tervete lehekülgede kaupa. Ülespuhutud «teise maareformi» lubadusi pidi teostama palju reklameeritud Asundusamet, kelle tegevus algas 1930. aastal. Vabariigi valitsus kinnitas asundustegevuse kava, mille järgi taheti 5 aasta jooksul (1935—1939) luua igal aastal 800 uut asunduskohta. Kava võeti küll vastu, aga täita seda ei suudetud. Asundusameti töö tulemuseks 11 aasta jooksul oli vaid 650 hoonestatud talukrunti, mille hind oli umbes 5000 krooni. Nii suurt rahasummat ei olnud muidugi sulaselpopsil kuskilt võtta.

Kogu kodanluse võimuloleku perioodi agraarpoliitika ei teeninud mitte kehvikute, vaid suurmaomanike-kulakute huve. Neid eesmärke rangelt silmas pidades töötati välja ja võeti 1936. aastal Pätsi valitsuse poolt vastu agraarkava,¹⁶ mis sai kogu agraarpoliitika juhendiks. Keskkel kohal selles kavas oli põllumajandussaadustele siseturu ja ekspordikaupade hindade kindlustamine. Seoses sellega rõhutati, et «hinnapoliitika, siinhulgas ka tollikaitse, on agraarpoliitikas kõige võimsamaks relvaks».¹⁷ Nähti ette jõukama talurahva tootmisvõime ergutamist just hindade kindlustamise ja premeerimise poliitika süsteemikindla rakendamisega. Peale selle nägi kava ette ulatuslikku

¹⁶ Esimene katse koostada agraarkava tehti 1930. a. O. Strandmanni valitsuse poolt. Kuid raske majanduskriisi olukorras tekkis ka kodanliku parlamentarismi kriis: valitsused vaheldusid sagedasti ja agraarkava vastuvõtmisest ei tulnud midagi välja. Teist korda asuti agraarkava koostamisele K. Pätsi valitsuse ajal 1934. a. Pärast korduvaid arutlusi mitmesugustes instantsides võttis vabariigi valitsus agraarkava teadmiseks (oktoobris 1936. a.) ja sellest sai Põllutöoministeeriumi ametlik agraarpoliitika juhend.

¹⁷ «Agronomia» nr. 5, mai 1936, lk. 229.

kasutamata maade asustamist, eraviisilise asundamise soodustamist odava krediidi võimaldamisega jne. Kavas ei puudunud ka demagoogilised lubadused maatöölise ja väikemaapidajate elu parandamise kohta. Selles osas kodanlus sõnadest tegudeni muidugi ei jõudnud.

Ainsa järjekindla ja väsimatu võitlejana kaitses kodanliku režiimi karmides tingimustes kõigi rõhutavate ja eksploateeritavate huve Eestimaa proletariaadi eesrindlik väesalk — Eestimaa Kommunistlik Partei. Eesti kommunistid selgitasid oma illegaalse ajakirjanduse ja ajalehtede kaudu, samuti suusõnalisises propaganda- ja agitatsioonitöös, et kodanlus ei ole lahendanud ega lahenda kunagi maaküsimust töörahva huvides. EKP rõhutas, et väljapääsu ummikust, kuhu oli viinud talurahva enamuse võimumeeste rahvavaenulik agraripoliitika, tuleb otsida klassivõitluses kodanluse vastu, et «alles tööliste ja talurahva valitsus lahendab maaküsimuse Eestis töörahva huvides».¹⁸

EKP programm, mis võeti vastu 1929. aasta jaanuarikonverentsil, nõudis olemasolevate mõisate ja mõisarsarnaste suurmajandite konfiskeerimist ning kogu maa natsionaliseerimist. Konfiskeeritud suurmajandid koos kogu maa ja varandusega tuli proletariaadi ja kehvatalurahva valitsuse poolt anda tasuta mõisatöölisele ja maatameestele kollektiivseks harimiseks ning samuti kehvikutele maa juurdelõigeteks. Selles programmis kuulutasid seega eesti kommunistid juba selgesõnaliselt, et teatud osa suurmaomanike konfiskeeritud maadest läheb jaotamisele maatameestele ja vähese maaga talupoegadele. Uus programm andis ka vastuse küsimusele talupoegade käes oleva maa kohta. Partei teatas oma programmis, et töötava talurahva valduses olevad maad jäävad puutumatult nende endiste valdajate kätte, kusjuures nõuti kodanliku maareformiga seotud maaostuvõlgade otsekohest kustutamist.

1929. aasta jaanuarikonverentsil vastuvõetud parteiprogramm oli marksistlik-leninlik võitlusprogramm, mis vastas täielikult tolle perioodi majanduslikule ja poliitilisele olukorrale.

Raske majandusliku kriisi aastail 1929—1933 halvenes töötava rahva olukord järsult. Kasvas tööpuudus linnas ja maal. Klassivastuolud muutusid väga teravaks. Kriisi

¹⁸ EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi Parteiarhiiv (EKPA), fond 27, nim 27-i, s.-ü. 881, l. 300.

kulminatsiooni aastal tõstis EKP uue jõuga üles proletariaadi ja tema liitlase — kehvtalurahva võitlusülesanded. 1932. aasta märtsis ilmus «EKP Keskkomitee Manifest», üleskutse linna ja maa tööliste, kehv- ja kesktalurahvale, soldatitele ja madrustele. See tähtis dokument on laialt tuntud partei «Märtsimanifestina». «Märtsimanifestis» selgitati partei programmilisi nõudmisi ja võitlusloosungeid. Selle dokumendi tähtsust suurendab asjaolu, et seal võttis EKP Keskkomitee revideerimisele oma Oktoobrirevolutsiooni-järgse perioodi agraarpoliitika ja andis hinnangu siis tehtud vigadele. Manifestis märgiti, et Eesti Tööraha Kommuuni vead olid järgmised:

1) ei jaganud maad maatameestele ja vähese maaga talupoegadele;

2) ei kuulutanud selgelt ja kindlalt, et kehvikute ja keskmikkude maaomandus jääb puutumata;

3) ei andnud otsustavat vastulööki leninliku talurahvapoliitika üksikutele moonutustele ning üksikutele katsetele välja kuulutada talupoegade sunduslikku kommuunidesse ühendamist.¹⁹

Manifestis rõhutati Nõukogude Liidu kogemustele tuginedes niisugust õiget perspektiivi nagu see, et täielikku vabanemist ekspluateerimisest ja oma elukorra kiiret paranemist võib küla töörahas saavutada ainult siis, kui ta asub kollektiivse suurmajapidamise teele. Ühtlasi selgitati, et «... see talupoegade ühinemine kolhoosidesse võib sündida ainult täieliku vabatahtlikkuse alusel, alles pärast seda, kui talupojad ise oma kogemuste põhjal veenduvad ühise töö paremuses».²⁰

30-ndate aastate algul ilmusid perioodiliselt partei illegaalsed ajalehed «Kommunist» ja «Maaproletaarlane» ning ajakiri «Klassivõitlus». Pidevalt anti välja ja levitati lendlehti. EKP väljaannetes paljastati järjekindlalt kodanluse ja temaga liitunud parempoolsete sotsialistide rahva vaenulikku agraarpoliitikat, kaitstes ja propageerides kommunistide programmilisi nõudmisi, mis peegeldasid töötava talurahva elulisi huve.

Raske majanduskriisi tingimustes, kui klassivastuolud riigis olid äärmiselt teravnenud, toimus kodanliku parlamentarismi lagunemine ja kodanlus hakkas loobuma oma palju-

¹⁹ EKPA, fond 27, nim. 27-i, s.-ü. 881, l. 300.

²⁰ Sealsamas.

kiidetud «demokraatiast». Töörahvale survet suurendades hakati nüüd ülistama ja ette valmistama «kõva käe» võimu. Sellesuunalist kiidulaulu hoogustas fašismi võimuletulek Saksamaal. EKP, mõistes suurt hädadohtu, mida endast kujutas fašism, hakkas aktiivselt võitlema laia ühisrindede eest, et koondada demokraatlikud jõud ja tõkestada poliitilise elu fašiseerimist. Samal ajal aga püüdis Eesti Sotsialistliku Töölispartei (ESTP) Keskkomitee töölisklassi püüdeid ühise väerinde loomiseks igati ignoreerida ning lükkas kõik EKP vastavad ettepanekud tagasi. ESTP Keskkomitee tasandas oma reeturliku, kodanlusega kokkulepliku poliitikaga teed fašismile. 1934. aasta märtsis kehtestati Eestis fašistlik diktatuur. Võim läks käputäie suurkodanluse esindajate kätte.

Fašistliku diktatuuri kehtestamisega muutus olukord riigis järsult. Seoses sellega kerkisid EKP ette uued võitlusülesanded. Oli vaja vastavalt muutunud olukorrale välja töötada uued taktikalised loosungid. EKP IV (augusti-) konverents 1934. aastal täitis selle ülesande. Augustikonverentsi põhiküsimuseks oli töölisklassi ühise väerinde loomine. Konverents võttis terava kriitika alla parteiorganisatsioonide mõningad pahempoolsed vead, mis takistasid kõigi töötava rahva jõudude koondamist võitluseks fašismi vastu. Suurt tähelepanu pühendati talurahvaküsimusele, sest see oli ju küsimus töölisklassi liitlasest revolutsioonilises võitluses. Konverents otsustas igati tugevdada töölisklassi ja talurahva liitu. Sel eesmärgil tuli laiendada illegaalse ja legaalse töö vorme ja luua maatöölise komiteed. Konverents konstateeris, et «linnatöölised võivad ja peavad juhtima võitlust maal».²¹

Parteiorganisatsioonide ette püstitati ülesanne võidelda 1) maatöölise osas — 8-tunnilise tööpäeva, sotsiaalkindlustuse ja maksuta korteri eest ning 2) töötava talurahva osas — selle eest, et vabastada viimane maksudest, parunitele maa eest tasumine seisma panna, võidelda rendihindade tõusu vastu jne.²²

EKP Keskkomitee ja kohalikud parteiorganisatsioonid arendasid pärast konverentsi aktiivset tegevust augustikonverentsi otsuste realiseerimiseks. Kommunistlik Partei pööras nüüd suurt tähelepanu ülddemokraatlikule võitlusele

²¹ EKPA, fond 6495, nim. 1, s.-ü. 313, l. 16.

²² Sealsamas.

fašistliku diktatuuri vastu. Selleks tuli organiseerida kogu töörahvast, sealhulgas ka kesktalupoegi. Keskmikud kui primitiivsete tootmisvahendite omanikud ning väikekaubatootjad kaldusid kodanluse poole, kuid teiselt poolt nad kui oma tööst elatuv kiht hoidusid proletariaadi poole. Keskmiku kahepaikne olemus peegeldus nende poliitilises eba-kindluses, kõikumises töölisklassi ja kodanluse vahel. Ülddemokraatlikus võitluses fašistliku klikivõimu vastu tuli võitlusesse kindlalt kaasa tõmmata ka keskmik, sest ka tema majanduslikud ja ühiskondlik-poliitilised huvid olid suurkodanluse ladviku poolt tugevasti riivatud. Kesktalupojad pidid taluma ekspluateerimist finantskapitali poolt, kandma rasket võla- ja maksukoormat ning kannatama diktaadi- ja «kõva käe» poliitikat ühiskondlikus elus. Sellepärast nõudiski EKP Keskkomitee parteilise selgitustöö laiendamist maal, et see töö hõlmaks võimalikult kogu töötavat talurahvast.

1935. aastal ilmus EKP Keskkomitee väljaandel brošüür «EKP organisatsioonilistest ülesannetest», kus ka märgiti: «Pühendades peatähelepanu töö tegemisele maatöölise seas, ei tohi meie silmapilgukski unustada tööd kehvikute ja keskmiktalupoegade seas... Võitluses kehvikute ja keskmikkude igapäevaste eluliste nõudmiste eest peame meie ikka ja alati kõige kategoorilisemalt ja selgemalt alla kriipsutama, et meie kaitseme ainult maatöölise, kehvikute ja keskmikkude huvisid, mitte aga külakurnajate, hallparunite ja mõisnikkude huvisid.»

Määratu suur tähtsus fašismivastase võitluse organiseerimisel kõigis maades, kus rahvast ähvardas või rõhus fašistlik diktatuur, oli Kommunistliku Internatsionaali VII kongressil, mis toimus 1935. aastal 25. juulist 25. augustini Moskvas. Kongress andis kindlad juhised töölisklassi ja kogu töörahva ühisrinde organiseerimiseks, määras kindlaks ühisrinde taktika kommunistlikele ja töölisparteidele nende võitluses fašismi ja sõjaohu vastu.

Sel ajal oli töölisklassil mitmetes maades juba märkimisväärseid kogemusi võitluses fašistliku reaktsiooni vastu. 1934. aastal andis Prantsusmaa Kommunistlik Partei, loonud töölisklassi ühisrinde, tugeva vastulöögi imperialistlikule kodanlusele, kes püüdis kehtestada fašismi. Samal aastal õnnestus Itaalia kommunistidel luua koostöö sotsialistliku parteiga ja alustada võitlust fašismi vastu juba laial rindel. Kõigi maade kommuniste ja prog-

ressiivseid inimesi innustas sotsialismi võit Nõukogude Liidus suurendama võitlust imperialismi ja fašistliku reaktsiooni vastu. Ka EKP kui Kommunistliku Internatsionaali sektsioon võttis, õppides rahvusvahelistest töölisklasside kogemustest, VII kongressi ajaloolised otsused kõrvalekaldumatuks täitmiseks. Juba 1935. aasta juulis pandi EKP initsiatiivil kindel alus töölisklassi ühisele fašismivastasele väerindele Eestis. Selle teostamist soodustas ja hõlbustas asjaolu, et töötavas talurahvas, kes moodustas Eesti rahvastiku enamuse, olid toimunud tunduvad nihked pahemale, mis said alguse sügava majanduskriisi aastail. Juba siis hakkas osa töötavast talurahvast vabanema kodanluse ja ühtlasi ka kodanluse leeris olevate parempoolsete sotsialistide mõju alt. Kodanlus ja nende agentuur ei suutnud siis enam oma demagoogiaga kuigi palju mõjutada talurahvast, kes üha enam pettus valitsevates poliitilistes parteides. Hiljem kirjutas kodanlik poliitikategelane K. Liidak, et talurahva kriisiaastate raskustest tingitud paanika ja meelegaheide kajastus «otsekohe ka poliitilistes meeleoludes pettumusena senistes poliitilistes erakondades». ²³ See asjaolu oli üheks oluliseks põhjuseks, mis tekitas sügava poliitilise kriisi ESTP-s, kus kiiresti kasvas ja tugevnes pahempoolne sotsialistlik opositsioon. Siseparteilise kriisi teravnemine viis sotside partei tegelikule lagunemisele 1934. aasta veebruaris. Selles parteis kujunenud pahempoolse opositsiooni juhid A. Jõeäär, N. Andresen jt. löid Riigikogus sama aasta juunis Marksistliku Tööraha Ühenduse (MTÜ) rühma ja ütlesid avalikult lahti ESTP-st. A. Jõeäär esines Riigikogus (hiljem andis välja ka brošüüri) oma rühma programmiliste nõudmistega. Need nõudmised olid suuremalt osalt päris lähedased EKP nõudmistele. Rühm astus otsustavalt välja fašistliku diktatuuri vastu ning nõudis demokraatlikke vabadusi. Agraarküsimuses nõudis rühm 45 000 väikese talumajandi muutmist elujõulisteks taludeks maa juurdelõigete andmise teel ning vajaliku arvu uute talumajandite loomist igal aastal.

Ühisrinde fašismivastase võitluse platvormiga ühines ka osa ametiühinguid, sealhulgas Üleriiklik Maatööraha Ühing, kelle juhatuse esimeheks oli A. Aben. Nii laienes ja tugevnes EKP ning teiste progressiivsete jõudude liit

²³ K. Liidak, Suunad ja kavad, lk. 126.

fašismi ja sõjaohu vastu, tugevnes töörahva võitlus kodanluse rahvavaenuliku poliitika vastu. Töötava talurahva võitluse elavnemisele aitas tunduvalt kaasa EKP selgitustöö maal ja ühisrinde tegevus. Maanäljas maatamehed ja kehvikud hakkasid ikka enam mõistma tõeliselt demokraatliku maareformi teostamise vajadust. Poliitiliselt rohkem arenenud talupojad olid juba täielikult aru saanud, et fašistlikult klikivõimult ei ole oodata midagi head, et see ei lahenda kunagi tõeliselt maaküsimust, et jääb püsima ja üha süveneb töötava talurahva viletsus.

EKP Keskkomitee kutsus oma teesides «Olukorrast Eestis ja EKP ülesannetest», mis avaldati 27. aprillil 1936. a., põllutöölisi ja talupoegi võitlusele sellise maareformi eest, mis tegelikult likvideeriks külakehvistu maanälja. Selles rõhutati, et «kommunistid peavad organiseerima põllutöölisi, kalureid ja vähese maaga talupoegi võitlusele allesjäänud mõisate ning suurtalude konfiskeerimise ja nende ärajaotamise eest, milliseid on üle 400, samuti ka mõisasüdamete ja maade, mis on viimastel aastatel kokku ostetud hitlerlike parunite poolt ja kõigi kõlblike riigi maafondide väljajagamise eest».²⁴ Nii püstitas EKP vastavalt olukorrale riigis uusi taktikalisi loosungeid, võitles järjekindlalt proletariaadi liidu kindlustamise eest töötava talurahvaga, mis saigi eduka võitluse ning võidu peamiseks tagatiseks fašistliku kodanluse üle.

Fašistliku klikivalitsuse rahvavaenulik sise- ja välispoliitika kutsus esile Eesti töörahva pahameele üldise kasvu. Aastail 1938—1939, kui ilmnisid uue revolutsioonilise tõusu tunnused, saavutas EKP sidemete üha ulatuslikuma laiendamise töötava talurahvaga. Elevust tõid partei poliitilisse ja organiseerimistöösse ka rohkem kui 100 kommunisti, kes amnestia seaduse põhjal vabanesid kodanlikust vanglast, kus suur osa neist oli vaevelnud üle 10 aasta. Vanglast vabanenute hulgas olid sellised silmapaistvad EKP liikmed ja juhtivad tegelased, nagu J. Lauristin, Olga Lauristin, H. Allik, G. Abels, B. Kumm, K. Männikson, P. Keerdo, K. Paas, V. Sassi, J. Saat jt., kes otsekohe lülitusid revolutsioonilisse töösse.

Lõplikult pehkinud, sisemistest antagonistlikest vastuoludest surmakriisi põdev kodanlik kord, reaktsooniline fašistlik sise- ja välispoliitika põhjustas töötava rahva hulkades

²⁴ EKPA, fond 4907, nim. 1, s.-ü. 146, l. 11.

terava rahulolematuse. Riigis tekkis sügav poliitiline kriis, mis kasvas kiiresti üle revolutsiooniliseks situatsiooniks. Revolutsiooni saabumist kiirendas kõigi ekspluateeritavate revolutsiooniline võitlus, EKP poolt alates 1935. aastast rakendatav ühise väerinde taktika, mis oli tol ajal ainuõige taktika kõigi demokraatlike jõudude koondamisel ja fašistliku kodanluse isoleerimisel. Eesti töörahva võitlust innustas suure võimsa sotsialistliku naabermaa olemasolu, kus vabad rahvad olid aastast aastasse saavutanud üha hiilgavamaid tulemusi sotsialismi ülesehitamisel. Eesti töörahva võitlust aga hoogustas ja julgustas asjaolu, et Nõukogude Liidu ja Eesti vahel 28. septembril 1939. a. sõlmitud vastastikuse abistamise pakti alusel viibisid siin Punaarmee väeosad. Nii osutus kodanlik-fašistlik valitsus isoleerituks ka rahvusvahelises mastaabis. Oma illegaalses ajalehes «Komunist» konstateeris EKP 1940. aasta aprillis, et «väljastumise puhul töörahva vastu ei tule Päts-Laidoner-Ulutsa diktatuurile enam appi ei inglise tankid, saksa täägid ega soome pussid nagu 20 aastat tagasi».²⁵

²⁵ EKPA, fond 27, nim. 1, s.-ü. 9, l. 204

II

1940. AASTA REVOLUTSIOON. EESTIS

Revolutsioonilise murrangu algus eesti rahva elus langes ühte suvise pööripäevaga: 21. juunil toimus Eesti tööliklassi ja kogu töötava rahva revolutsiooniline väljaastumine, mis oli eelneva ajaloolise arengu seaduspäraseks tulemuseks.

Suurtel töörahva meeleavaldustel ning demonstratsioonidel nõuti sõjaprovokaatorite Uluots-Jürima fašistliku valitsuse kukutamist ja uue, Nõukogude Liidule sõbraliku valitsuse moodustamist; nõuti tööd, leiba, vabadust. Revolutsioonilise rahva survele olid suurkodanluse fašistlikud jõud sunnitud taganema. Juba 21. juuni õhtul astus ametisse uus vabariigi valitsus eesotsas progressiivse ühiskonnategelase ja silmapaistva kirjaniku Johannes Vareseaga, kes järgmisel päeval esines ringhäälingus uue vabariigi valitsuse deklaratsiooniga. Peaminister J. Vares lubas oma valitsuse nimel ausalt teenida rahvast, kaitsta tema huve ja õigustada lootusi ning kindlustada tiheda liidu Nõukogude Liiduga ja sõlmitud pakti ausa täitmise.

Vabariigi uus valitsus astus energilisi samme ühiskondlik-poliitilise elu demokratiseerimiseks riigis ning võttis vastu rea tähtsaid fašismivastaseid otsuseid. Likvideeriti militaristlik organisatsioon Kaitseleit ning suleti fašistlik partei Isamaaliit. Algas ka riigiaparaadi puhastamine reaktioonilistest elementidest ja sõjaväe demokratiseerimine. Kodanliku politsei juhtkond saadeti laiali. Oma tegevuse esimestest päevadest alates rakendas J. Vares rahvavalitsus mitmeid abinõusid, mis olid suunatud tööliklassi ja töötava talurahva elutaseme tõstmisele, nagu võitlus kodanluse majandusliku sabotaaži katsete vastu, töölikontrolli sisseseadmine tööstuses, ametiühingute osatähtsuse järsk tõstmine, määrused peremeheta jäänud maa-

omandite võõrandamise ja talurahva võlgnevuse likvideerimise kohta jt.

EKP, kes oli hoolikalt ette valmistanud ja juhtinud töörahva revolutsioonilist väljaastumist, tuli nüüd põranda alt välja ja legaliseeris oma tegevuse. Maakondadesse ja linnadesse, kus kohapeal puudusid parteiorganisatsioonid, suunati Keskkomitee poolt juba revolutsiooni esimestel päevadel kogunud parteitöötajaid. Kõigis maakondades oli vaja kiiresti luua partei-, ametiühingu-, Rahva Omakaitse ja noorsooühingu organisatsioone. EKP, kes aastakümneid oli väsimatult võidelnud kõigi töötajate huvide eest, võitis kohe suure usalduse ja autoriteedi töölisklassi, töötava talurahva ja progressiivse intelligentsi hulkades.

J. Vares valitsuse ja EKP tegevust ajendas ülestõusnud revolutsioonilise rahva tahe. Ja vastavalt sellele toimuski radikaalne pööre äärmiselt reaktiooniliselt fašistlikult korralt uuele tõeliselt demokraatlikule korrale. 9. juulil 1940. a. märkis J. Vares oma raadiokõnes: «Iga vähegi tähelepanelik ja teadlik Eesti kodanik on võinud olla tunnistajaks neile suurtele muudatustele, mis on toimunud meie riigi ja ühiskonna elus viimase paari nädala jooksul pärast 21. juunit. Nüüd on vist küll kõigil selge, et see ajalooline päev ei tähendanud lihtsat valitsuse vahetust Toompeal, vaid tähendas põhjalikku pööret meie riigi ja ühiskonna elus.»²⁶

EKP strateegiliseks loosungiks 1940. aasta revolutsioonis oli töölisklassi liit töötava talurahvaga. «Kommunist» kirjutas valimiste eelpäeval 13. juulil 1940: «Keskmiktalupoja huvid nõuavad, et ta aktiivselt kaasa lööks maatöölise ja väikemaapidajatega, kes kõik kolm on ühiselt kurnatavad kapitali poolt... Töötav talurahvas on kõige ligem ja kõige tähtsam liitlane töölisklassile.²⁷ Ja kaks kuud hiljem märgiti samas ajalehes, et «Eesti keh- ja kesktalurahvas on pärast 21. juuni revolutsiooni liidus proletariaadiga. Seda näitasid selgesti Töötava Rahva Liidu kandidaatide valimised Riigikogusse, kus nii keskmikud kui ka kehvikud ja maatamehed hääletasid töörahva kandidaatide eest. Vastu hääletas vaid käputäis kulakuid ja vana korra pooldajaid».²⁸ Revolutsiooniline rahvas ise

²⁶ «Kommunist» nr. 7, 10. juulil 1940.

²⁷ Sealsamas, nr. 10, 13. juulil 1940.

²⁸ Sealsamas, nr. 98, 9. okt. 1940.

nõudis vana Riigivolikogu ja Riigi Nõukogu laialisaatmist, mis olid reaktsioonilise riigivõimu organiteks. Täites revolutsioonilise rahva tahet, teatas J. Varese valitsus 5. juulil 1940. a. vana parlamendi laialisaatmisest ning kuulutas samas välja uue Riigivolikogu valimised.

Eriti tähtis koht 1940. aasta revolutsioonilistes sündmustes on uue Riigivolikogu valimistel, kuna nendega pandi üldrahvalikule otsustamisele revolutsiooni põhi-küsimus — riigivõimu küsimus Eestis. Valmistudes uue Riigivolikogu valimisteks 14. ja 15. juulil 1940. a., tegi EKP ära suure töö, et koondada kõik demokraatlikud jõud riigis Eesti Töötava Rahva Liidu (ETRL) platvormi ümber. Selle platvormi nõudmiste aluseks olid fašismivastase rahvarinde nõudmised. Kümned tuhanded töölised ja töötavad talupojad arutasid oma koosolekutel ja miitingutel ETRL platvormi. Töötav talurahvas, mõistes revolutsioonilise liikumise eesmärke, ühines massiliselt ETRL-i platvormiga. Juba 8. juuliks 1940. a. ühines temaga Saaremaal 15 000 talunikku ja töötajat. Ajaleht «Kommunist» kirjutas, et ühe päevaga otsustas valimisteks ühineda Virumaal 4000, Pärnumaal 4500, Võrumaal 3500, Läänemaal 2000, Viljandimaal 2000 ja Valgamaal 1500 talunikku ja töolist, maata-meest ja käsitöölist.²⁹ Oma koosolekutel püstitasid talupojad ka omapoolseid nõudmisi. Nii nõuti Sangaste valla Laukülas toimunud suurel töörahva koosolekul, millest võttis osa üle 400 inimese, suurtalude söödis põllumaade kohest jaotamist maad soovivate põllutööliste ja maal elunevate tööliste vahel. Ka nõuti juurdelõikeid riigi- ja suurmaapidamiste arvel neile, kellel oli põllumaad vähe. Peningi valla taluomaniku Kustav Liivakanti sõnavõtt väljendas tüüpiliselt töötava talurahva meeleolu uue Riigivolikogu valimistel. Ta märkis: «Häaletan Eesti Tööraha Liidu poolt sellepärast, et Eesti Töötava Rahva Liit kindlustab meile töötavatele talupoegadele parema tuleviku, meie omanduse puutumatus, kuna seni läks lõviosa meie töövaevast Eenpalu, Jürima ja teiste temasuguste taskusse.»³⁰ Valimiste ajal toimus töötava talurahva edasine koondumine tööliklassi ja tema eesrindliku väesalga — Kommunistliku Partei ümber, toimus tööliklassi ja töötava talurahva liidu tugevnemine.

²⁹ «Kommunist» nr. 6, 8. juulil 1940.

³⁰ Sealsamas, nr. 11, 19. juulil 1940.

EKP ja töölisorganisatsioonide ühises valimiseelses üleskutses kogu töörahvale märgiti: «Kõrgem võim Eestis peab kuuluma rahvale ja ainult rahvale. On saanud aeg luua tõeline rahvavalitsus ja valida selline Riigivolikogu, kes on täielik Eesti rahva tahte ja tema õigusliku korra peegeldus... Meie valime vaid neid uude tõelisse rahvaesindusse, kes on Nõukogude Liidu tõelised sõbrad, sest ainult Nõukogude Liit võimaldab meile iseseisvuse säilitamise, tööd ja leiba.»³¹ EKP loosungiks valimistel oli, et «Iga Töötava Rahva Liidu poolt antud hääl on lõugiks rahvavaenlastele!».³²

14. ja 15. juulil toimusid tõeliselt vabad, tõeliselt demokraatlikud uue Riigivolikogu valimised, kus töötav rahvas sai siiralt väljendada oma tahet. Need valimised erinesid sellega täielikult riigivolikogude valimistest kodanliku diktatuuri tingimustes, kus valijatele avaldati mitmesugust survet.

J. Vares märkis, et läbiviidud tõeliselt demokraatlike valimiste «tulemusena uue rahvaesinduse — Riigivolikogu koosseis oli ka hoopis erinev endistest. Kui parlamendis harilikult istusid pangahärrad, töösturid, suurmaapidajad ja teised kapitalismituusad, siis uuesti valitud tõelises rahvaesinduses olid tõelised, talupojad ja töötava intelligentsi esindajad».³³

Töötava Rahva Liidu kandidaadid said valimistel 92,8% kõigist antud häältest ja kõik nad osutusid valituks. Hääletamisest võttis osa 84,1% kõigist valijatest.

Valimiste ajal kasvas veelgi revolutsiooni hoog. Rahva poliitiline aktiivsus ja üldine revolutsiooniline vaimustus tõusis kiiresti. Valimistega kaasnenud ja neile järgnenud suured meelevaldused, rahvarohked miitingud ja koosolekud üle kogu maa väljendasid täie selgusega rahva kindlat tahet ehitada uut, sotsialistlikku ühiskonda. 1940. aasta revolutsioonis valis Eesti töörahvas oma proletariaadi diktatuuri riiklikuks vormiks Oktoobrirevolutsiooni võitlustules läbiproovitud nõukogude vormi. Nõukogude võimu idee oli kindlalt elanud töörahva hulkades. Nüüd, kui oli saanud võimalikuks tegutseda tõelise demokraatia olukorras, hakkas töörahvas Kommunistliku Partei juhtimisel

³¹ «Kommunist» nr. 3, 6. juulil 1940.

³² Sealsamas, nr. 12, 15. juulil 1940.

³³ Sealsamas, nr. 127, 7. nov. 1940.

realiseerima seda ideed. NLKP keskhäalekandja «Pravda» kirjutas: «Ainult nüüd, 14. ja 15. juulil võisid Baltimaade rahvad täielikult valimistest osa võtta. Ainult nüüd võisid nad täiesti vabalt oma arvamust väljendada. See arvamine on — nõukogude võim, Nõukogude Liitu astumine.»³⁴

Enne uue Riigivolikogu kokkutulekut 21. juulil 1940. a. selgitasid EKP ja tema juhtimisel töötavad ametiühingud väsimatult töötavale rahvale Kommunistliku Partei uusi loosungeid ja nõudmisi. Suurtel rahvakoosolekutel arutati laialdaselt nõudmisi, mida rahvas peab esitama uuele Riigivolikogule. Partei propaganda- ja agitatsioonitöö oli edukas. 21. juulil 1940. a., uue Riigivolikogu kokkutuleku päeval, avaldati ajalehes «Rahva Hää!» rahvakoosolekute otsused pealkirja all «Eesti töötava rahva pöördumine Riigivolikogu poole», kus nõuti, et Riigivolikogu kuulutaks Eesti Vabariigi Eesti Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks, otsustaks ühineda Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liiduga, natsionaliseeriks, s. o. kuulutaks riigi ja rahva omanduseks suurtööstused ja pangad ning teeks lõpu maaga spekuleerimisele, kindlustades maa kasutamise ainult töötavale talurahvale ja varustades väikepõllupidajad ja maatamehed maaga, milleks tuli suurmaapidajatelt-ekspluataatoritelt võõrandada maad. Samuti tuli otsustavalt kergendada töötava talurahva võlakoorimat.

21. juulil 1940. a. tuli kokku äsjavalitud Riigivolikogu II koosseis oma esimeseks korraliseks istungjärguks, millel oli määratu suur ajalooline tähtsus eesti rahva elus. See tähistas kapitalistide võimu kukutamist ja töölisklassi võimu kehtestamist. Riigivolikogu istungjärk lahendas revolutsiooni sotsialistlikke ülesandeid, mille hulgas olid põhjanevateks otsusteks Eesti kuulutamine Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks, Eesti astumine Nõukogude Liidu liikmeks, maa kuulutamine kogu rahva omandiks ning suurtööstuse ja pankade natsionaliseerimine. Uue Riigivolikogu poolt vastuvõetud otsused peegeldasid täiel määral Eesti töörahva vankumatut tahet.

Siitpeale algas Eesti NSV-s üleminek nõukogude korrale ja selle kindlustamine, algas uue, sotsialistliku riigiapaaraadi loomine. 25. juulil läks maakondade, linnade ja valdade juhtimine töörahva esindajate kätte. Nõukogude võim alustas ühtlasi ulatuslikku võitlust majandusliku sabo-

³⁴ «Правда» nr. 206, 25. juulil 1940.

taaži ja spekulatsiooni vastu. Juba juulikuul lõpul algas pankade ja tööstusettevõtete natsionaliseerimine. 24. augustil võttis Riigivolikogu üksmeelselt vastu Eesti NSV Konstitutsiooni, millega pandi kindel ja seaduslik alus nõukogude korrale Eestis.

Eesti töötav rahvas saavutas suhteliselt lühikese ajaga suuri edusamme sotsialistliku korra loomisel. Selle pandiks oli õige juhtimine Kommunistliku Partei poolt. EKP oli sügavalt ustav marksistlik-leninlikule teooriale. Sotsialistlik ülesehitustöö Eestis toimus hoopis erinevates tingimustes kui vanemates liiduvabariikides. Need ajaloolised iseärasused tõi hästi esile tolleaegne Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimees J. Lauristin oma sõnavõtus EK(b)P IV kongressil.³⁵ Ta märkis, et Eestis:

- 1) ei järgnenud sotsialistlikule pöördele verist kodusõda;
- 2) töörahva rahulikke ülesehitustööd kaitses võimas Nõukogude Armees;
- 3) ei tulnud alustada sõja tagajärjel purustatud majanduse ülesehitamist, nagu seda tehti omal ajal teistes vennasvabariikides;
- 4) sai otsekohe, vältides taastamisperioodi, alustada plaanipärast sotsialismi ehitamist;
- 5) töörahvas sai kasutada NSV Liidu kõigi rahvaste rikkalikke kogemusi sotsialismi ehitamisel;
- 6) kasutati 15 liiduvabariigi vennalikkude abi.

Kukutanud vihatud kodanluse võimu, asus eesti töörahvas Kommunistliku Partei juhtimisel ehitama uut, kommunistlikku ühiskonda. Selleks olid Eestil esimese sotsialismi-
maa vabade rahvaste sõbralikus peres soodsad tingimused.

³⁵ EKPA, fond 1, nim. 1—1, s.-ü. 173, l. 79.

III

1940/41. AASTA MAAREFORM EESTIS

23. juulil 1940. a. võttis Riigivolikogu ajalooline istung vastu «Deklaratsiooni maa kuulutamise kogu rahva omanduseks». Koos tööstusettevõtete, transpordi ja pankade natsionaliseerimise otsustega oli sel dokumendil rahvamajanduse aluste ümberkorraldamisel määratu suur tähtsus. Sotsialistliku revolutsiooni tingimustes teostatud maa natsionaliseerimine oli tugevaks hoobiks tootmisvahendite eraomandusele ja tähtsaks sammuks sotsialismi poole. Maa natsionaliseerimine koos mitmesuguste teiste majanduslike abinõudega lõi vajalikud eeltingimused:

- 1) kulakluse piiramiseks ning väljatõrjumiseks;
- 2) töötava talurahva elutingimuste parandamiseks;
- 3) tööliklassi ja töötava talurahva liidu tugevdamiseks ja
- 4) sotsialistliku ühiskonna ehitamiseks.

Riiklik maaomandus avaldas sügavat mõju talurahva diferentseerumisele. See ei saanud nüüd jätkuda endist viisi. Kulakutel ei olnud enam endist jõudu juba sellepärast, et maa natsionaliseeriti ja lülitati välja käibest kui kapitalistliku kasumi objekt. Maa natsionaliseerimine kaotas absoluutse rendi, vabastas talurahva suurtest kulutustest maa ostmiseks ning andis maa talurahvale kasutamiseks tasuta. Kuid maa natsionaliseerimine iseenesest ei hävitanud veel kapitalistlikke suhteid maal, ei likvideerinud põllumajanduse mahajäämist Eestis. Endiselt säilis üksikmajapidamine ja laialipillatud väikekaubatootmine. Maa natsionaliseerimine oli nõukogude võimu esimeseks sammuks põllumajanduse suunamisel sotsialistlikele rööbastele. Teiseks otsustavaks sammuks oli põllumajanduse kollektiviseerimine. Teist ülesannet aga ei saanud lahendada otsekohe, sest 1940. aastal ei olnud selleks veel vajalikke tingimusi. Nende ettevalmistamine nõudis aastaid. Just sellepärast püüdis EKP nõukogude võimu esimestel

aastatel igati laiendada tööliste ja talupoegade huvide ühtsust, tugevdada nende liitu. Samal ajal tuli hoolikalt ette valmistada vajalikke materiaalseid eeldusi sotsialismi võiduks põllumajanduses.

EKP arvestas agraarpoliitikas 1940. aastal minevikus tehtud vigu ning õppis NSV Liidu vennalike vabariikide kogemustest. EKP tugines V. I. Lenini poolt väljatöötatud õpetusele sellest, et agraarsuhete ümberkorraldamist tuleb teostada nõnda, et töölisklass ja tema partei võidavad töötava talurahva poolehoidu ning muudavad ta töölisklassile ustavaks liitlaseks võitluses revolutsiooniliste ümberkorralduste eest kõigil aladel. Partei X kongressil 1921. aastal rõhutas Lenin, et tuleb «...tõestada talupoegadele tegudega, et me alustame sellest, mis on talle arusaadav, tuttav ja kogu tema vaesuse juures praegu kättesaadav, mitte aga millestki talupoja seisukohalt kaugest ja fantastilisest, — tõestada, et me oskame teda abistada».³⁶

Sellisteks eesti maatameestele ja kehvikutele arusaadavateks sammudeks olidki EKP ja Nõukogude Eesti valituse poolt teostatud kogu maa natsionaliseerimine, maa reform ja talurahva võlgade kustutamine.

Riigivolikogu deklaratsiooniga 23. juulist 1940. a. määrati kindlaks maa kasutamise õigus. Selle aluseks võis olla talupoja isiklik töö oma majapidamises. Maa põlise kasutamise ülemmääraks oli 30 ha. Kõik maade ülejäägid, mis ületasid selle suuruse, kuulusid arvestamisele riiklike maatagavarade hulka. Sellest tuli anda maad maata ja vähese maaga talupoegadele. Deklaratsioon eeldas ulatusliku maareformi teostamist eesmärgil lõpetada kapitalistide suurmajapidamine ja anda elujõulised väiketalud maatameestele ja vähese maaga külakehvikule. Hinnates maa kogu rahva omanduseks kuulutava deklaratsiooni tähtsust eesti rahva elus, kirjutas J. Vares: «See nõukogude korra alguse tähtis otsus täitis eesti rahva põlised unistused ja lootused oma põllulapist, oma kodukoldest ja krundist. Sugupõlvede vältel oli eestlane pidanud olema teo-ori, mõisamoonakas või talusulane jõukamate suurtalupidajate juures.»³⁷ Kuid eestlased mitte ainult ei unistanud maa saamisest, vaid olid sajandite kestel mehiselt võidelnud

³⁶ V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 242.

³⁷ J. Vares, Nõukogude Eesti taassünd, Tallinn, 1945, lk. 153.

selle eest. Meenutagem vaid Mahtra sõda, ägedaid lahinguid mõisnike ja kodanluse vastu 1905. aasta revolutsioonis ja suure Oktoobri päevil. Eesti töörahvas on valanud palju verd ja kandnud suuri ohvreid võitluses vabaduse ja maa eest. Alles 1940. aastal, kui Eestis kehtestati taas nõukogude võim, jõudis uuesti päev, kus eesti rahvas sai kauaigatsetud maa tõeliseks peremeheks. Töötav talurahvas heitis nüüd oma õlgadelt ka raske võlakoorma.

23. juulil vastuvõetud maadeklaratsiooni põhjal otsustati kustutada töötaval talurahval lasuvad maa väljaostumaksud ja võlad, mis olid tekkinud seoses kodanliku maa-reformiga ja mis ulatusid 68 miljoni kroonini. Kuid võlgade kustutamine ja maksukohustuste tunduv kergendamine puudutas vaid töötavat talurahvast, eeskätt kehvtalu-poegi. Töötavaks talupojaks loeti maaharijat, kes tema pidamisel olevas talundis ise ühes oma perekonnaliikmetega sooritas kõik põllumajanduslikud tööd.

Ajutise palgalise tööjõu kasutamine talundis ei muutnud maaharijat veel mittetöötavaks talupojaks. See käis kõigepealt kesktalupoegade kohta, kes moodustasid küllaltki suure kihi, rohkem kui ühe kolmandiku eesti talurahvast (umbes 36%).³⁸ Keskmike talude suurus oli tavaliselt kuni 25—30 ha, sellest põldu oli umbes 12 ha. Sellise suurusega talusid nimetati ka «kahehobuse taludeks». Ka keskmike majapidamistes kasutati üsna sagedasti palgalist tööjõudu, eriti hooajatöödel. Ajalehes «Kommunist» selgitati, et kui sellisel «talupidajal on suur tööjõuline pere, siis tuleb ta tööga ise toime, kuid tihtipeale on tööjõulisteks inimesteks ainult mees ja naine, kuna aga nende vanemad vanaduse tõttu ja 2 või 3 alaealist last ei suuda osa võtta tööprotsessist ja vajavad ise veel tööjõulise inimese abi. Säärane talu vajab tööde hooajal abijõudusid».³⁹ Sellel seisukohal oli oluline tähtsus, sest EKP-l tuli ju agrarpoliitika teostamisel osata selge piir tõmmata külakurnaja-kulaku ja kesktalupoja vahel. Küsimuse otsustamine usaldati kohalikele Üleriikliku Maatööraha Ühingu (ÜMÜ) osakondadele, kes andsid tõendid selle kohta, kas maksuvõlgnikku tuleb lugeda töötavaks või mittetöötavaks talupojaks. Teiste sõnadega — neil tuli otsustada, kas maksuvõlgnik on keskmik või kulak.

³⁸ Kogumik «Nõukogude teaduse arenemisest Eesti NSV-s aastail 1940—1950, Tallinn, 1950, lk. 194.

³⁹ «Kommunist» nr. 10, 13. juulil 1940.

Esimest nõukogude võim toetas, kustutades tema võlgasid ning osutades mitmesugust muud abi. Kulaklus aga tuli isoleerida. Esialgu hakati teostama kulakluse piiramise poliitikat.

Juba 27. juulil 1940. a. pandi seisma maksuvõlgade sissenõudmine töötavatel talupoegadelt kuni vastavate korralduste ilmumiseni.

Juulikuu lõpus algas ulatuslik eeltöö deklaratsioonis ettenähtud maareformi teostamiseks. Eesti NSV valitsus ja EKP Keskkomitee otsustasid 30. juulil 1940. a. moodustada maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise Peakomitee Põllutöoministeeriumi juurde. Peakomitee kinnitati järgmises koosseisus: esimees — põllutöominister A. Jõeäär (hiljem G. Abels), EKP Keskkomitee esindaja — G. Abels, esimehe asetäitja — ÜMÜ esimees A. Aben ning liikmed — G. Abel ja F. Sinberg.

Peakomiteele tehti ülesandeks:

1) ette valmistada ja teostada kõik vajalikud abinõud, et võiks viivitamata alustada maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamist riiklikesse maatagavaradesse arvatavatest maadest;

2) igas maakonnas maavalitsuse juures ja igas vallas vallavalitsuse juures luua 3-liikmelised komiteed, kes teevad vastavat tööd kohtadel;

3) eeltööd lõpetada 1. septembriks 1940. a.

Sama otsusega loodi töötava talurahva ja kalurite võlakohustuste kergendamise ja ebaõiglaste maksude kaotamiseks vajalike eeltööde kiireks lõpetamiseks (tähtaeg 10. august 1940. a.) vastav komitee Põllutöoministeeriumi juurde.

Seaduseelnõu väljatöötamiseks maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise kohta määras peakomitee oma allkomitee (K. Jõgise, F. Sinberg ja F. Eisen), kes pidid töö lõpetama 7. augustiks.⁴⁰ See tähtaeg muudeti hiljem.

19. augustil 1940. a. avaldatud artiklis «Põllumajanduse ümberkorralduse küsimusi» kirjutas maakorralduse peakomitee liige G. Abels, et «on vaid ligemate päevade küsimus, mil pannakse kehtima kaks tähtsat seadust, mis teevad lõpu iga liiki kuritahtlikele ja omavolilistele tõlgit-

⁴⁰ Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riiklik Keskarhiiv (ORRKA), fond R—10, nim. 1, s.-ü. 210, l. 22.

sustele maakorralduse ja võlakoormise kergendamise alal. Need on: «Maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise seadus» ja «Töötava talurahva ja kalurite võlakoormise kergendamise ja administratiivtrahvide kustutamise seadus».⁴¹

Põllutööminister A. Jõeääre seisukoht oli niisugune, et maaseadus välja anda alles siis, kui on kindlaks tehtud maasoovijate arv ja riiklik maatagavara. Jutuajamises «Talurahva Hääle» esindajaga märkis ta, et alates 25. augustist, kui kõik andmed on koos, hakatakse «koostama uut maaseadust, missuguse töö maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise peakomitee peab lõpetama 1. septembriks. Siis selgub ka juurdelõigete ja uute planeeritavate kohtade suurus».⁴²

Siin mainitud tähtsate seaduste ilmumine aga hilines. Esimene neist ilmus alles 2. oktoobril 1940. a. ja teine 7. jaanuaril 1941. a. Selline venitamine ei olnud kuidagi õigustatud ning see tekitas rea lisaraskusi maareformi teostamisel.

Augustikuu esimestel päevadel loodi üle vabariigi maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise maakonna- ja vallakomiteed. Näiteks EKP Tartumaa komitee moodustas juba 1. augustil 1940. a. oma istungil maakomitee järgmises koosseisus: parteikomiteest V. Sassi (EKP Tartu Maakonnakomitee esimene sekretär),⁴³ maavalitsusest A. Kivisaar (esimees) ja ametiühingute esindaja E. Eilsen.

Hiljem, kui töömaht paisus suureks, määrati täiendavalt partei esindajateks maakonnakomiteesse L. Illisson, A. Hint ja kaks tehnilist töötajat.

Parteiorganisatsioonid suunasid maakomiteedesse maareformi tööde juhtimiseks parimaid partei- ja ametiühingute aktiviste. Nii töötasid maakomiteedes H. Raag ja V. Soo Virumaal, E. Kaar Läänemaal, A. Kuul ja A. Ingalt Saaremaal, K. Siilivask Võrumaal, M. Laar ja E. Eilsen Tartumaal ja paljud teised.

3. augustil 1940. a. kinnitas maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise peakomitee kõigi 11 maakonna 3-liikmelised maakomiteed, mille koosseisu kuulu-

⁴¹ «Talurahva Hääle» nr. 1, 19. aug. 1940. a.

⁴² Sealsamas.

⁴³ Juba järgmisel päeval otsustati V. Sassi kui komitee esimene sekretär asendada kommunist M. Laariga.

sid EKP, maavalitsuse ja ametiühingute esindajad. Samas kinnitati ka asjatundjad nende komiteede juurde. Et maakondade komiteede liikmed saaksid end täielikult pühendada maareformi vastutusrikaste ülesannete täitmisele, otsustati määrata neile päevaraha 7,5 krooni ja tasuda nende sõidurahad.

Maakondade maakomiteede lähimaks ülesandeks oli moodustada iga kohaliku vallavalitsuse juurde hiljemalt 8. augustiks analoogiline kolmeliikmeline komitee, kuhu pidid kuuluma esindajad maatameestest ja vähese maaga talupoegadest. Võrdlemisi lühikese ajaga (25. augustiks) pidid maakomiteed kindlaks tegema: 1) maakonna piirides asuvad maad, mis on sööti jäetud või sedavõrd puudulikult majandatud, et nende jätmine seniste kasutajate kätte osutub rahvamajanduslikult kahjulikuks; 2) üle 30 ha suuruste majapidamiste maa-alade suuruse, mis kuulub riiklikku maatagavarasse arvamisele; 3) üle 30 ha suurused majapidamised (nn. eeskujulikud majapidamised), mis põllumajanduse üldisi huve arvestades peaksid jääma majapidamisele tervikuliselt, ilma et nende koosseisust riigile kuuluvaid maid eraldataks; 4) maakonnamokiteed pidid juba 25. augustiks 1940. a. tegema ülemaakondlikud kokkuvõtted maasoovijatest.

Maareformi tehnilisele ettevalmistustööle rakendati sadu inimesi. Põllutöoministeeriumi poolt palgati ametisse 130 uut maamõõtjat, kuna juba varem töötas ministeeriumi käsutuses 70 maamõõtjat. Seega rakendati augustis 1940. a. maareformi teostamisele 200 vannutatud maamõõtjat. Töö kiiremaks läbiviimiseks jaotati maamõõtjad maa suuruse järgi rühmadesse, igasse maakonda 17 kuni 28 maamõõtjat. Maamõõtjatel tuli lühikese ajaga ära teha tohutu töö. Tartumaal näiteks pidid 28 maamõõtjat korraldama igaüks umbes 100 talu. Hiljem võeti veel tehnilist tööjõudu juurde. Oktoobris-novembris töötas valdades juba 273 maamõõtjat, 117 agronoomi ja teisi tehnilisi jõude ning 160 joonestajat.

6. augustiks asusid maamõõtjad maakomiteede juurde valdades, et kaartidel tähistada riiklikku maafondi arvatava maa hulk ja maareservide tõeline ulatus. Maamõõtjad aitasid valla maakomiteesid maasoovijate ankeetlehtede läbitöötamisel ning projekteerisid üksiktalupidajatele kasutamiseks jääva 30 ha ja riiklikku maareservi arvatud maa-alade piire.

Maamõõtjate tööd raskendas eriti väike- ja kesktalude äärmiselt halb maakorraldus, kruntide tükeldatus ja maatükkide eraldatus. 139 984 maaomandit Eestis koosnes 335 282 osast, seejuures koosnes ainult 30,7 protsenti kõikidest maaomanditest ühest terviklikust, s. o. tükeldamata krundist. Suurem osa maaomanditest (69,3%) olid tükeldatud, kusjuures mõned osad paiknesid üksteisest sagedasti kuni kümnekond kilomeetrit eemal, heinamaad rohkemgi veel. Keskmiselt olid üle Eesti 40,9 protsendil kõigist talumajandeist maatükid, mis asusid 2—5 ja rohkemgi kilomeetrit kaugel maavaldaja põhikrundist. Läänemaal moodustasid sellised majandid 67,6 protsenti majandite üldarvust.

Suureks lisaraskuseks maareformi eeltööde teostamisel oli ka üldiselt lünklik kaardimaterjal, mis kohati aga puudus üldse või oli iganenud. Et sel alal tehtav töö oli seotud suure ajakuluga, siis tuli maamõõtjatel ja kogu maameti personalil töötada tavaliselt kella 8 hommikust kella 8-ni õhtul.

Vastavalt maareservide kindlakstegemisele algas kohe ka selle selgitamine, missuguse ulatusega olid nõudmised maa saamiseks. Selleks toimus 5.—20. augustini maataameestelt, rentnikelt ja vähese maaga talupoegadelt sooviavalduste vastuvõtmine juurdelõigete või uute maakohtade saamiseks. Sooviavalduste esitamine vallakomiteedele toimus suure aktiivsusega kõigis maakondades. Harju maavalitsuse juures töötava maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise maakomitee esimees V. Kalda märkis oma jutuajamisel ajalehe «Kommunist» korrespondendiga, et maakomitee saab «iga päev postilt ja isiklikult äratoodud ankeetlehti — maasoove hulgaliselt. Komitee tööruumis seisab neid laudadel juba suured virnad ning praegu käib töö juba nende süstematiseerimise juures». ⁴⁴ Iseloomustades elavat nõudmist maa järele Pärnumaal, kirjutab ajaleht «Kommunist»: «Pärnumaa vallamajades võib viimastel päevadel märgata ülielavat liikumist: täidetakse sooviavalduslehti maa saamiseks. Osa sooviavalduslehtede esitajatest on juba koha omanikud, väikemaa-mehed. Paljud sooviavalduste esitajatest on siiani aga olnud täiesti maata ja elatanud end sulaseks-olemise või rendikoha pidamisega. Nende palavaks soo-

⁴⁴ «Kommunist» nr. 42, 14. aug. 1940.

viks on nüüd oma maalapi saamine, mille järele nad juba kaua on pidanud asjatult igatsema.»⁴⁵ Virumaal algas maasoovijate registreerimine 16. augustil 1940. a. Juba järgmisel päeval kogunes kõigisse vallamajadesse suurel hulgal inimesi. Undlas näiteks seisid inimesed järjekorras, et oodata, millal vormistatakse nende maasoovimise ankeetlehed. «Üksikud külad käisid ühiselt esitamas oma maasoovimise palveid,» teatas ajaleht «Talurahva Häälel».⁴⁶ Kõigis maakondades ilmses sulaste, maatameeste ja kehvikute suur huvi maa saamise vastu.

3. septembriks 1940. a. esitati juurdelõigete saamiseks sooviavaldusi 42 732 väiketalupidaja poolt, kuna uusmaasaajaid oli 39 097.⁴⁷

Samal ajal ei jäänud ükskõikseks ka kulaklus. Osa suur-talunikke asus pärast maa kuulutamist kogu rahva omanduseks oma talundeid jagama ja tükeldama laste, sugulaste ja tuttavate vahel, et sel teel säilitada neid tegelikult endises suuruses ja moonutada maareformi sisu. Sõlmiti hulgaliselt fiktiivseid lepinguid. Samuti hakkasid suur-talunike pojad ja tütreid esitama sooviavaldusi maa saamiseks. Kulakutele anti partei ja nõukogude organite poolt vastulööki. Igasugused maalepingud, mis olid sõlmitud pärast maa kuulutamist kogu rahva omanduseks, tühistati. Suurtalunike maade jagamine oma perekonna liikmete vahel keelati.

Ajaleht «Rahva Häälel» kirjutas: «Iga klassivaenlase katse mingisuguse ettekäände all varjata oma käes oleva maa tõelist suurust, on lubamatu, töötava rahva huvide vastane samm ja karistatav.»⁴⁸

Kulakud püüdsid nurja ajada ka EKP ja valitsuse seda loosungit, et säilitada põllumajandusliku toodangu endine tase nõnda, et maareformi läbiviimisega see ei langeks. Esines saboteerimisakte, karja, inventari ja põllusaagi hävitamise katseid koristustöö laokilejätmisega jne. Peale selle hakkasid suurtalunikud, teades, et nende talud kuuluvad maareformi alla, sügisesi külvitõid vastavas osas kas ignoreerima või siis lohakalt läbi viima.

Võitluses kulakluse mitmesuguste sabotaažikatsete vastu ja põllumajandusliku toodangu languse vältimise eest

⁴⁵ «Kommunist» nr. 41, 13. aug. 1940.

⁴⁶ «Talurahva Häälel» nr. 1, 19. aug. 1940.

⁴⁷ «Kommunist» nr. 41, 13. aug. 1940.

⁴⁸ «Rahva Häälel» nr. 63, 24. aug. 1940.

«Vedelvorsti»-talu.

oli suur tähtsus juba 12. juulil 1940. a. vastuvõetud «Sööti jäetud maaomandite võõrandamise seadusel». See nägi ette, et «riikliku maatagavara täiendamiseks sundvõõrandatakse riigi omandiks maaomandid või nende osad, mis on sööti jäetud või sedavõrd puudulikult majandatud, et nende jätmine seniste omanikkude kätte osutub rahvamajanduslikult kahjulikuks». See mõjus ergutavalt «vedelvorstidele», sundides neid täie intensiivsusega põllutöid tegema. «Vedelvorsti»-talusid esines igas vallas. Näiteks Jõhvi vallas Virumaal oli selliseid talusid 8, Rakvere vallas 25, Halini vallas Pärnumaal 10 jne.

Varem püüdis Põllutöökoda varjata talude hulka, kus esines söötis maid. Nii oli Põllutöökoja salajastel andmetel selliseid talusid ainult 121. Tegelikult aga registreeriti neid 1400 ümber.

Vähem kui kuu aja pärast, 8. augustil 1940. a., pandi dekreedina kehtima «Talundite majapidamise korrashoiu seadus», mis kohustas kõiki talundite valdajaid ja pidajaid talusid hästi majandama, põldusid korralikult harima, külve õigeaegselt ja täies ulatuses teostama ja koristama. Seadusega nähti ette, et riigi poolt makstakse tasu nende maadele tehtud külvide eest, mis maareformi teostamise korras lõigatakse ära talundi küljest. Keelati karja ja muu inventari, päraldiste müümine, kinkimine või muul viisil võõrandamine suuremal määral, kui see on vajalik korraliku majandamise jätkamiseks. Keelati majapidamise laostamine. Seaduserikkujate põllumajanduslik vara kuulus konfiskeerimisele ja tuli anda neile, kes maad korralikult harisid.

Halvasti majandatud suurtalundi valdajale jäeti maad 12 kuni 30 ha, vastavalt sellele, kuivõrd eeldusi oli selleks, et valdaja suudab korralikult harida temale allesjäänud osa.

Valitsuse otsused olid tõsiseks hoiatuseks suurmaaomanikele-kulakutele põllumajandust kahjustavale teele astumise eest. Kuid vaatamata sellele esines eriti Harjumaal, Järvamaal ja mõnes teises maakonnas juhtumeid, kus kulakud püüdsid talude inventari ja loomi salaja maha müüa või muul teel kõrvaldada.

EKP nõudis halastamatut võitlust kulakute sabotaaži vastu. Ajaleht «Kommunist» kirjutas: «On vaja karmile vastutusele võtta sarnaseid, nagu Kursi valla (Tartumaal. — H. T.) kulak Vilberg, kes järjekindlalt hävitas oma karja. 1932. aastal oli tal 62 karilooma — nüüd 39, siis oli tal ka 40 siga, kuid nüüd on neid 12.»⁴⁹

Viljakoristustööde ajal jätsid kulakud — rehepeksugarnituuride ja viljakuivatite omanikud — sihilikult väike- talud kõrvale või nõudsid spekulatiivselt kõrget tasu oma seadmete kasutamise eest. Ka selles küsimuses astus nõukogude võim viivitamatult töötava talurahva kaitseks välja. 13. septembril 1940 andis ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määruse rehepeksu- ja viljakuivatamise seadmete kasutamise kohta. Sellega kohustati kõiki nende seadmete omanikke teostama viljakoristustöid ka kehvamate põllupidajate taludes.

Nõukogude võimu tugevnemisega ja maareformi ette-

⁴⁹ «Kommunist» nr. 111, 22. okt. 1940.

Hallparuni lubamatu tehing

Gori.

„Kui ma uut riigikorda ei saa
nahka panna, siis oma talu karja hävi-
tan ma ikkagi ära!“

valmistustööde edenemisega kasvas pidevalt kodanlike elementide vastupanu. Rööbiti sabotaažiaktidega hakkasid kulakud, endised juhtivad kaitseliitlased ja isamaaliitlased hoogsamalt levitama räpast laimu nõukogude korra ja partei poliitika kohta. Nad mõtlesid välja provokatsioonilisi kuulujutte, et hoida töötava rahva meeli ärevil ja hirmutada vähemteadlikke talupoegi. Nii näiteks räägiti, et Saksamaa tuleb varsti Eestit «vabastama» ja siis puuakse kommunistid ja need, kes julgevad sisse anda sooviavaldusi maa saamiseks, üles. Kõneldi ka, et talurahvale pannakse peale nii suured maksud, mis sunnivad neid kolhoosi astuma, jm. Kulakluse taotluseks oli seada

talurahvas töölisklassi ja tema partei vastu ning saavutada kapitalismi taastamine Eestis.

Partei- ja komsomoliorganisatsioonid ning ÜMÜ osakonnad pidasid lepitamatut võitlust kulakute ideoloogilise diversiooni vastu, paljastades laialdaselt nende kuritahtlikku laimu. Parteiorganisatsioonid, andes vastulööke kulakluse laimule, selgitasid rahvahulkadele partei ja valitsuse poliitikat.

Et kindlustada maareformi edukas elluviimine teravnud klassivõitluse olukorras, murda kulakluse ja tema käsikute vastupanu, selleks pidi partei igati tugevdama oma organisatsioonilist ja poliitilist tööd külas. See oli suur ja raske ülesanne. Olukorda raskendas parteiorganisatsioonide ja -liikmete vähesus maal. Valdades töötas 1940. aasta sügisel ainult 28 parteiorganisatsiooni (252 parteiliiget), 17 parteiliikmete ja -kandidaatide gruppi (81 liiget), 4 parteilaste ja kommunistlike noorte gruppi (10 liiget) ja 51 üksikut kommunisti. Kokku töötas maal 394 kommunisti, 202 parteiliiget ja 192 kandidaati, s. o. ainult 18 protsenti Eesti NSV-s töötavate kommunistide üldarvust.

Vaatamata parteiorganisatsioonide ja kommunistide arvu vähesusele tegid küla kommunistid suurt tööd. Maakondade parteiorganisatsioonide eesotsas seisid klassivõitluses karastunud küllaldaste parteitöö kogemustega kommunistid V. Sassi Tartumaal, O. Cher Läänemaal, A. Stamm Virumaal, O. Abori Viljandimaal jt. Töötades klassivõitluse rasketes tingimustes suutsid nad lühikese ajaga luua parteiorganisatsioonid oma maakondades ja koondada nende ümber nõukogude korrale ustava laia parteitu aktiivi, eeskätt Üleriikliku Maatöörahma Ühingu (ÜMÜ) ja ELKNU liikmete näol. EKP maakondlike organisatsioonide ja maal töötavate kommunistide väsimatu töö tulemusel kasvas kiiresti üle maa ÜMÜ kohalike osakondade võrk. Nii oli 1940. aasta septembriks ÜMÜ osakondi juba ligi 500. Ainuüksi Tartumaal kasvas ÜMÜ liikmete arv 1940. aasta lõpuks 17 497-le. Väga suur tähtsus töötava talurahva koondamisel ning töölisklassi ja töötava talurahva liidu tugevdamisel valdades oli ÜMÜ osakondadel. Esialgse organiseerimishoos loodi valdades isegi rohkem ÜMÜ osakondi, kui neid tegelikult tarvis oli. Näiteks Tartumaal, kus ÜMÜ organisatsioon kutsuti ellu kolme nädala jooksul, asu-

tati 43 vallas 99 ÜMÜ osakonda. 1940. aasta oktoobris toimus paljude organisatsioonide ühinemine ja seejärel loodi igasse valda üks ÜMÜ organisatsioon. Valla keskusest kaugemal asuvate liikmetega sideme pidamiseks ja poliit-kultuurilise haridustöö korraldamiseks moodustati piirkonnakomiteed, kelle ülesandeid hakkasid täitma peamiselt endiste ühinenud ÜMÜ osakondade juhatused. ÜMÜ osakonnad valdades tegid ära suure töö maatöörahma kultuurilise ja poliitilise silmaringi avardamiseks. Nad korraldasid Eesti NSV Konstitutsiooni õpiringe, ÜK(b)P ajaloo lühikursuse õppimist ja tutvustasid maarahvast marksismi-leninismi põhimõtete ning jooksva poliitika küsimustega. Poliitilise ja kultuuritöö teostamiseks organiseeriti külaklubisid ja raamatukogusid. ÜMÜ osakondade initsiatiivil korraldati pidevalt rahvakoosolekuid, kus selgitati ning arutati nii üldpoliitilisi kui ka EKP majanduspoliitika konkreetseid küsimusi, kusjuures muidugi kõige sagedamini olid päevakorras maareformiga seotud küsimused. Sellised rahvakoosolekud võtsid tavaliselt vastu ka otsusi aktuaalsete küsimuste kohta. Nii võttis Virumaal Küti mõisas 27. augustil toimunud rahvakoosolek vastu järgmise resolutsiooni: «Rahvakoosolek Küti mõisas 27. augustil tervitab uut ENS Vabariigi stalinlikku Konstitutsiooni, mis kindlustab töötavale rahvale maa põlise pidamise tasuta, ning jätab vabaks arenemistee täielikumale sotsialistlikule majandusvormile, jättes seejuures töötavale talurahvale majandusvormi valiku tema enda asjaks. Tervitame ENS Vabariigi Ülemnõukogu, tema Presiidiumi ja Rahvakoosõppimissarjade nõukogu.»⁵⁰ Hästi töötas Tähtvere valla ÜMÜ osakond Tartumaal, kus ajavahemikul 21. juulist kuni 1. septembrini 1940. a. peeti poliitilise olukorra, ühingu eesmärkide ja maareformi selgitamiseks 13 rahvakoosolekut. Et mitte lasta suurmaapidajatel-kulakutel kahjuritööd teha, selleks kinnitas osakonna juhatus igasse külla usaldusmehed. ÜMÜ Kanepi osakond hakkas kontrollima sügisesi põllutöid, otsustas osutada igakülgset kaasabi maakorraldustööde lõpuleviimiseks ja toetada spekulatsioonivastast võitlust. ÜMÜ Aakre osakond tegi kõigile oma liikmetele kohustuseks valvata ja tõkestada iga-suguste kuulujuttude levitamist. ÜMÜ osakondade väga

⁵⁰ «Kommunist» nr. 59, 31. aug. 1940.

mitmekülgne tegevus peegeldas rahva revolutsioonilise entusiasmi ja aktiivsuse kasvu.

ÜMÜ esimeheks oli üks ühisrinde-poliitika järjekindlaid toetajaid, pikaajase organiseerimistöökogemustega pahempoolse töölisliikumise tegelane Aleksander Aben. Tema esines pidevalt rahva ees selgitavate kõnedega partei poliitika järjekordsetest ülesannetest. A. Abenil oli laiaulatuslik side põllutöölisega, kes moodustasidki ÜMÜ selgroo. 1940. aasta suvel asus ÜMÜ vahetust juhtimisest osa võtma ka kooliõpetaja F. Eisen, põllutöölise poeg Võrumaalt, kellel eelnevalt pikemat aega olid sidemed pahempoolse ametiühinguliikumisega. Poliitiliselt teadlikud põllutöölised sammusid koos linnatöölisega uue ühiskonna ehitajate esimestes ridades. Nad mõistsid hästi nõukogude korra eeliseid, võrreldes kapitalismiga. ÜMÜ koondas oma ridadesse sulaseid, kehviku, metsatöölisi, kalureid ja küla intelligenti parimaid esindajaid ning tõstis nende poliitilist teadlikkust ja aktiivsust.⁵¹

Nõukogude võim andis põllutöölisele suured poliitilised õigused ning tegi olulisi muudatusi nende töö- ja elutingimustes. EKP ja Nõukogude valitsuse hool põllutöölise eest väljendus reas kehtestatud seadustes (põllutöölise seaduse muutmise seadus, lasteabiraha andmine, sotsiaalkindlustuse, põllutöölise töötasude tõstmise jt. seadused). ÜMÜ organisatsioonid töötasid EKP juhtimisel ja olid partei poliitika teostamise tähtsamateks hoobadeks maal. Peale selle olid nad uue kaadri taimelavadeks, andes oma poliitiliselt ustavate ja teadlike liikmete hulgast uut nõukogulikku juhtivat kaadrit nii kohalikesse nõukogude organitesse, maareformi teostamiseks loodud organitesse kui ka mujale. ÜMÜ-sse kuuluvatest töölistest ja kehvikutest moodustati maakondades peamiselt ka Rahva Omakaitse üksused, sotsialistliku revolutsiooni esimene relvastatud organisatsioon, et olla kõikjal valvel vastulöögiks klassivaenlastele. Oma relvastatud jõu olemasolu julgustas töötavat talurahvast uue ühiskonna ehitamisel ja võitluses kulakluse vastu. Rahva Omakaitse organiseerimine maal algas 1940. aasta juulis ja toimus hoogsalt. Läänemaal olid 1. augustiks organiseeritud

⁵¹ ÜMÜ reorganiseeriti lõplikult 1941. a. algul Maatööraha Ametiühinguks (MA). Peale selle jäid töötama peamiselt sovhooside, MTJ-de ja metskondade ametiühingukomiteed, kellede ümber koondati ka üksikud eraldi töötavad maatöölised.

Rahva Omakaitse üksused Haapsalus, Kärđlas, Märjamaal ja Lihulas. 15. augustiks oli Läänemaal juba 13 Rahva Omakaitse rühma, mis koosnesid 43-st jaost, kokku 341 meest. Samasuguselt loodi Rahva Omakaitse üle kogu maa. 1940. aasta septembri lõpul, pärast töölis-talurahva miilitsa asutamist, Rahva Omakaitse likvideeriti.

Tähtsad ülesanded lasusid ka komsomoliorganisatsioonidel. Kommunistlikud noored olid EKP ustavateks abilisteks võitluses nõukogude võimu kindlustamise eest. Neil oli suuri teeneid kõigis partei juhtimisel läbiviitud majanduslikes ja poliitilistes üritustes. Valdades, kus puudusid parteiorganisatsioonid, täitis nende aset Kommunistlik Noorsooühing. EKP Läänemaa organisatsiooni I konverentsil (25. jaan. 1941) märgiti: «Neis valdades, kus puuduvad parteiorganisatsioonid, täidavad parteiorganisatsioonide ülesandeid kohalikud ELKNU valla-komiteed. See pole küll normaalne nähe, kuid praeguse partei organisatsiooni väiksuse juures tuli paratamatult sellist moodust kasutada.»⁵² Kommunistlike noorte aktiivne osavõtt maareformi läbiviimisest oli suureks panuseks EKP agrarpoliitika elluviimisel. Eriti hinnatav oli noorte osa poliitilises selgitustöös maal. EKP Keskkomitee andis kõrge tunnustuse ELKNU-le, märkides, et «küla kommunistlikud noored osutasid suurt abi maaorganitele maareformi läbiviimise ajal».⁵³

Parteiorganisatsioonid koondasid maareformi läbiviimisele kõik jõud. EKP Keskkomitees ja kohalikes parteiorganisatsioonides toimunud koosolekutel arutati korduvalt maareformi küsimusi. Seejuures avastati mitmesuguseid vigu ja puudusi ning võeti need terava kriitika alla. EKP Keskkomitee kritiseeris olulisi puudusi, mis esinesid Põllutöö Rahvakomissariaadi ja selle maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise Peakomitee töös. Puudulik oli kohati näiteks Peakomitee side maareformi tegelikule läbiviimisele rakendatud kohalike organitega. Esines vigu kaadri valikus ja paigutuses, ei suudetud ettenähtud tähtjaks välja töötada maaseadust. Esines juhtumeid, mil maakondadesse saadeti instruktiivkirju ebaselge sisuga. Põllutöö Rahvakomissariaadi Katastri ja Maakorralduse osakond andis maakorral-

⁵² EKPA, fond 1, nim. 1-1, s.-ü. 7, l. 19.

⁵³ EKPA, fond 1, s.-ü. 168, l. 67.

dajaile ka täiesti ebaõiged juhtnõore. Näiteks soovitati «hoolitsevalt suhtuda» suurmaaomanike majapidamistesse nendelt lõigete tegemisel ja «nende soove arvestada». ⁵⁴ Selle tulemusel hakati üsna paljudes valdades kulaklikelt majapidamistelt välja mõõtma vaid halvemaid maid — soid, kannustikke, kivipealseid, võsastikke. Selline praktika põhjustas maasoovijates õigustatud pahameelt.

Raskusi tekitas veel asjaolu, et Põllutöö Rahvakomissariaadi ja tema süsteemi kuuluvate asutuste töötajad ei olnud alati oma ülesannete kõrgusel. Asi oli põhiliselt selles, et vanad töötajad ei kohanenud vajalikul määral uue olukorraga. Põllutöö Rahvakomissariaadis, mis koosnes 183 inimesest, töötas EKP liikmeid ja kandidaate suhteliselt vähe — ainult 18 — ja kommunistlikke noori 10. Vaatamata koondamisele vana kaadri osas ja töö põhjalikule ümberkorraldamisele, ei suudetud küllalt kiiresti vabaneda kõigist nõukogude korrale vaenulikest inimestest. Põllutöö Rahvakomissariaadi koosseisus oli 1940. aastal 56 endist kaitseliitlast, 11 isamaaliitlast ja 3 vapsi.

Kritiseerides maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise Peakomitee töös esinenud suuri puudusi, kirjutas EKP häälekandja «Kommunist»: «Loomulik, et sellise talitusviisi ja korraldatuse juures tekib arusaamatusi ja maakonna ning vallakomitee töös ilmnevad takistused, mis asjatult häirivad elanikkonda ja kohtadele tööle rakendatud inimesi. Maareformi teostamise kiire läbiviimise huvides on vajalik, et likvideeritaks ajaviitamatult nähtus, kus maakorralduse peakomiteel ei ole täielikku arusaamist oma tööst ja ülesannetest ning ta pole suuteline sirgjooneliselt juhtima ja ühtlustama maakonna- ja vallakomiteede tööd.» ⁵⁵ Samal ajal ei hinnanud mõned parteiorganisatsioonid, maavalitsused ja maakonna maakomiteed maareformi kiire teostamise poliitilist tähtsust, kuna «üksikud maakonna juhtivad tegelased avaldasid isegi täielikku muretust ja endaga rahulolemist». ⁵⁶

Tuli kiiresti parandada tehtud vead ja kõrvaldada puudused. 6. septembril 1940. a. toimus Tallinnas EKP Keskkomitees maakonna- ja linnakomiteede sekretäride nõupidamine. Arutuselolevatest küsimustest tähtsamaks oli

⁵⁴ EKPA, fond 1, nim. 1-1, s.-ü. 168, l. 33.

⁵⁵ «Kommunist» nr. 92, 3. okt. 1940.

⁵⁶ Sealsamas, nr. 63, 4. sept. 1940.

«Parteialorganisatsioonide ülesannetest seoses maa-reformi läbiviimisega». Nõupidamisel esinesid kõik partei maakonnakomiteede sekretärid informatsiooniliste ettekannetega olukorrast kohtadel. Nõupidamine võttis vastu otsuse, mis 12. septembril kinnitati EKP Keskkomitee poolt ja tehti seega kohustuslikuks kõigile parteiorganisatsioonidele.

Partei Keskkomitee juhtis kõigi kohalike parteiorganisatsioonide ja parteikomiteede tähelepanu sellele, et maa-reformi teostamine on esmajärgulise tähtsusega poliitiline ülesanne, mis peab olema kõikide parteiorganisatsioonide töö ja tähelepanu keskpunktis.

Otsus kohustas maakonna- ja linnakomiteesid selgitama kõigile parteiliikmeile ja kõige laiematele rahvahulkadele maa-reformi sisu ja tähtsust; mobiliseerima kõik parteiorganisatsioonid maa-reformi kiireks ja edukaks teostamiseks; tugevdama parteilist valvsust maa-reformi ettevalmistamise ja läbiviimise alal; kõvendama kontrolli kohalike maakorralduse komiteede ja vallavalitsuste tegevuse üle maa-reformi ettevalmistamise ja läbiviimise alal, aidates õigeaegselt kõrvaldada igasuguseid puudusi ja väärnähtusi nende töös ning valvama selle järele, et hallparunid ja nende käsikud ei teostaks sabotaaži, mis on suunatud põllumajandusliku tootmise nõrgendamisele ja rahulolematuse tekitamisele nõukogude korra ning Kommunistliku Partei vastu.

EKP maakonna- ja linnakomiteede sekretäride nõupidamise otsused said juhisteks kõigile parteiorganisatsioonidele nende igapäevases töös. Ulatuslikult parandati tehtud vigu ja kõrvaldati avastatud puudusi parteiorganisatsioonide ja maaorganite töös. Reas valdades kinnitati tööle maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise vallakomiteede uued koosseisud. Kõrvaldati töölt mõningad maamöötljad, kes osutasid kulakute käsilasteks ja töötasid nende kasuks.

Parteiorganisatsioonid ja üksikud kommunistid maal, ÜMÜ osakonnad ja ELKNU organisatsioonid tõhustasid selgitustööd talurahva hulgas. Peeti hulgaliselt selgituskoosolekuid. Kesk- ja kohalikud ajalehed hakkasid pühendama suuremat tähelepanu maa-reformi läbiviimisele. Partei propaganda- ja agitatsioonitöö abil tõsteti töötava talurahva teadlikkust marksismi-leninismi teooria alal ja

kasvatati temas revolutsioonilist valvsust. Kõik see aitas kindlustada nõukoguliku maareformi uusi edusamme.

Maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise kord määrati kindlaks Eesti NSV rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee otsusega 2. oktoobrist 1940. a. ja Eesti NSV Põllutöö rahvakomissariaadi juhendiga 3. oktoobrist 1940. a. Valitsuse ja partei ühises otsuses on öeldud:

«§ 1. Maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamiseks, riiklikkude majapidamiste (sovhooside) asutamiseks ja teisteks ühiskondlikeks otstarveteks luuakse eriline riiklik maatagavara, kuhu arvatakse:

a) kõigist 23. juuliks 1940. a. ühes omandis olnud maadest üle 30 hektari ulatuvad osad, sellele vaatamata, mistmest kinnistusüksusest need omandid koosnevad;

b) kõik maad, mis 23. juulil 1940 olid kirikute, koguduste, usuühingute ja nende liitude ning kloostrite valduses;

c) kõik 23. juulil 1940 aadlikkudele või endistele aadlikkudele kuulunud maad;

d) kõik enne 23. juulit 1940 riigile kuulunud maad, mis määratakse riiklikku maatagavarasse Põllutöö rahvakomissari otsusega;

e) kõik enne 23. juulit 1940 kohalikkudele omavalitsustele kuulunud maad, mis määratakse riiklikku maatagavarasse Rahvakomissaride Nõukogu otsusega.»

Juurdelõigete andmist väikekohtadele tuli teostada «vajadust ja võimalust» mööda kuni suuruseni 12 hektari (s. t., et juurdelõike saanud talu suuruse ülemmääraks pidi olema 12 ha). Sel juhul, kui põllumaad olid kehvad, võis olla krundi üldsuurus ka 15 ha. Maa saamise eesõigus anti nendele maata perekonnaga kodanikele, kes tundsid talumajapidamist ja kellel oli perekonnas vajalikku tööjõudu. 2. oktoobri seadusega määrati, et suurendatavad ja loodavad maakohad kinnitatakse töötavatele talupoegadele põliseks ja tasuta kasutamiseks. Peale selle nähti seadusega ette uute maade (uusmaasaajate) ja juurdelõigete saajate riiklik abistamine pikaajaliste odavaprosentide laenude ja soodustatud tingimustel ehitusmaterjalide andmise näol. Ka nähti ette eesõigus maa saamiseks neile maasoovijatele, kel on lasterikkad perekonnad.

Kuid maaseadus püstitas töötava talurahva ette ka suu-

Maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise määrus

1. Antud ENSV Rahvakomissari poolt 3. oktoobril 1940. a. antud «Maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise määrus» on jõus alates 1940. a. oktoobri 3. päevast.

2. Maaga varustamise määruse eesmärgiks on tagada maata ja vähese maaga talupoegadele võimalikult suure maa saamise ja selle abil nende elu- ja majandusolukorra parandamine.

3. Maaga varustamise määruse kohaselt kuulub maaga varustamisele need talupojad, kes on aastajärgi või suvisel ajal põllutööle osalevad ja nende maa saamine on nende elu- ja majandusolukorra parandamiseks vajalik.

4. Maaga varustamise määruse kohaselt kuulub maaga varustamisele need talupojad, kes on aastajärgi või suvisel ajal põllutööle osalevad ja nende maa saamine on nende elu- ja majandusolukorra parandamiseks vajalik.

5. Maaga varustamise määruse kohaselt kuulub maaga varustamisele need talupojad, kes on aastajärgi või suvisel ajal põllutööle osalevad ja nende maa saamine on nende elu- ja majandusolukorra parandamiseks vajalik.

6. Maaga varustamise määruse kohaselt kuulub maaga varustamisele need talupojad, kes on aastajärgi või suvisel ajal põllutööle osalevad ja nende maa saamine on nende elu- ja majandusolukorra parandamiseks vajalik.

7. Maaga varustamise määruse kohaselt kuulub maaga varustamisele need talupojad, kes on aastajärgi või suvisel ajal põllutööle osalevad ja nende maa saamine on nende elu- ja majandusolukorra parandamiseks vajalik.

8. Maaga varustamise määruse kohaselt kuulub maaga varustamisele need talupojad, kes on aastajärgi või suvisel ajal põllutööle osalevad ja nende maa saamine on nende elu- ja majandusolukorra parandamiseks vajalik.

9. Maaga varustamise määruse kohaselt kuulub maaga varustamisele need talupojad, kes on aastajärgi või suvisel ajal põllutööle osalevad ja nende maa saamine on nende elu- ja majandusolukorra parandamiseks vajalik.

10. Maaga varustamise määruse kohaselt kuulub maaga varustamisele need talupojad, kes on aastajärgi või suvisel ajal põllutööle osalevad ja nende maa saamine on nende elu- ja majandusolukorra parandamiseks vajalik.

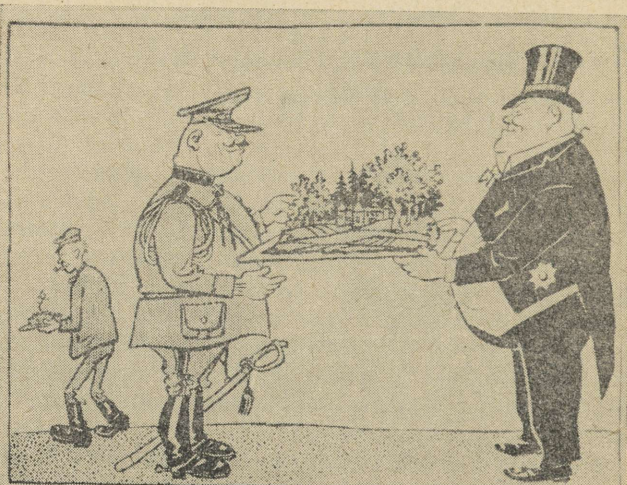
red kohustused. Iga töötava talupoja kohus oli oma maad hästi harida, püüdes tõsta selle produktiivsust parimate agrotehniliste abinõudega, soetada kõrgeväärtuslikku tõukarja ja ehitada ja hoida korras majapidamishooneid.

Maareformi põhiülesanneteks oli seega: 1) täielikult likvideerida mõisnike, kirikute ja kloostrite maavaldus ja sellega lõplikult hävitada feodaalsed igandid Eesti põllumajanduses; 2) likvideerida rahvavaenlaste ja spekulantide maaomandus ning hävitada täielikult see ekspluataatorlik kiht; 3) piirata suurmaaomanike poolt maa kasutamist ja sellega murda kapitalismi majanduslik ja poliitiline jõud põllumajanduses; 4) anda maad sulastele ja kehvikutele ning igati abistada neid majapidamisi.

Põllutöö Rahvakomissari poolt 3. oktoobril 1940. a. antud «Maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise määruse elluviimise juhendis» tehti kindlaks maa saamise järjekord. Määrati, et esimeses järjekorras varustatakse vähese maaga talupojad, aasta- ja suvised põllutöölised, ümberasustatavad⁵⁷ maapidajad ning senised talude pooleteramehed ja rentnikud.

Põhiülesannete hulka arvati ka sotsialistlike suurpõllumajapidamiste (sovhooside) loomine endiste riigimõisate

⁵⁷ Seoses sõjaliste ehitustega kuulus teatud hulk talupoegi ümberasustamisele.

1. Klõikvalitsuse maareform andis jõukale „soomusetõlgjale“ paremad palad, kehvik pidi rahulduma nigala rabaükiga.

2. 1936. kuu maareform rakendatakse ellu enamikult, kaotavad inimesiuse parana, poep ja kutat ning maa tšeb tõeliseit talupoja valdusse!

Maareform enne ja nüüd.

ja mõningate «potipõllumeeste» likvideeritud majapidamiste baasil.

2. oktoobriks 1940. a., maaseaduse vastuvõtmise ajaks, olid arvele võetud kõik majapidamised maasuurusega üle 30 ha ja samuti teised riikliku maatagavara loomise allikad.

1940.—1941. aasta maareformi läbiviimiseks kujundati riiklik maatagavara järgmistest allikatest:

1) 32 324 üle 30 ha talust	— 574 736 ha, millest põldu	130 378 ha
2) 3098 alla 30 ha talust	— 15 176 ha, „ „	4 916 ha
3) 275-lt usuühingult	— 8 141 ha, „ „	3 159 ha
4) omavalitsuse maadest	— 9 898 ha, „ „	3 654 ha
5) 3779 likvideeritud majapidamisest (isamaareetjate ja saksa kolonistide majapidamisest)	— 109 586 ha, „ „	30 724 ha
6) riigi maadest ja metsadest	— 24 645 ha, „ „	1 608 ha

Riiklik maatagavara kokku kujunes 742 182 ha suurusse, millest põldu oli 174 439 ha.⁵⁸

1940. aasta oktoober tähistas uut etappi maareformi teostamisel. Algas riigi käsutusse koondatud maa väljajagamine maata ja vähese maaga talupoegadele põliseks kasutamiseks. Partei mobiliseeris kõik jõud maareformi teise, otsustava etapi edukaks läbiviimiseks. 3. oktoobril 1940. a. toimus järjekordne maakonna- ja linnakomiteede sekretäride nõupidamine, kus esimese ning tähtsama küsimusena arutati taas maareformi teostamist. Nõupidamisel seadis EKP Keskkomitee parteiorganisatsioonide ette ülesande kindlustada maareformi teostamisel parteiline juhtimine. Rõhutatati, et kuna maakomiteed moodustati parteikomiteede poolt, siis peavad nad ka vastutama maakomiteede tegevuse eest ja juhtima maakorraldustöid. Nõuti partei maakonnakomiteede sekretäride isiklikku vastutust maareformi teostamise eest, samuti pidevat kontrolli tööde läbiviimise üle kohtadel. Samal nõupidamisel selgitas partei Keskkomitee ka agraarsuhete ümberkorraldamise kaugemaid ülesandeid, märkides, et «üldine maareform peab välja sihtima ühismajapidamistele. Tarvis teha eeltöid

⁵⁸ Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi andmed.

ühismaaharimise teostamiseks». ⁵⁹ Maareformi tööde lõpetamise tähtajaks määrati 15. oktoober.

1940. aasta oktoober kujunes maareformi teostamise kõrgpunktiks. Kõigis maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamist juhtivates asutustes — Põllutöö Rahvakomissariaadis, Peakomitees ja maa- ning vallakomiteedes — käis siis palavlikult kiire töö maareformi tegelikuks elluviimiseks. Maakondades ja valdades viibisid nüüd sageli põllutöö rahvakomissar ning Peakomitee esimees G. Abels, EKP Keskkomitee põllumajanduse osakonna juhataja A. Aben ja teised juhtivad isikud, kes kontrollisid tööde käiku ning andsid juhtnööre maareformi õigeks läbiviimiseks. EKP Keskkomitee sekretäridest tegeles siis otseselt põllumajandusega ja juhtis ka maareformi teostamist N. Karotamm.

Oktoobrikuus viidi läbi parteiorganisatsioonide sekretäride nõupidamised maakondades. Kõikjal valdades peeti maasaajate koosolekuid, kus arutati maareformi elluviimist. Maasaajate koosolekute organiseerijateks olid tavaliselt ÜMÜ osakonnad valdades. Maatameeste ja kehvikute koosolekud aitasid avastada väärnähtusi, kõrvaldada tõeliste maasaajate hulka pugenud suurtalunike perekonnaliikmeid ja sugulasi.

Parteiorganisatsioonide ja valdades töötavate kommunistide juhtimisel tõhustasid oma tegevust ka kommunistlikud noored. ELKNÜ Keskkomitee andis komsomoliorganitele ja kommunistlikele noortele sel perioodil niisugused tähtsamad ülesanded, nagu: 1) korraldada kohapeal selgitavaid koosolekuid suure maareformi teostamisest ja tähtsusest; 2) aidata igati maakomiteesid nende töös; 3) avastada väärnähtusi; 4) jääda kindlaks oma põhimõtetele, anda vastulöökk kulaklikule laimule ja 5) valvata, et maareform lõplikult võtaks maa ära spekulantide käest ja usaldaks ta õigesti töötava rahva kätte. ⁶⁰

Suurt rõhku panid partei ja valitsus rahva poliitilisele kasvatustööle. 11. oktoobril 1940. a. ilmus ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määrus poliitharidustöö korraldamise kohta. Selle määruse alusel said poliitharidustöö keskusteks kohtadel rahvamajad, kultuurihooned, klubid ja punanurgad, kus levitati ajalehti, ajakirju ja poliitilist kirjandust ning tehti laialdast selgitustööd.

⁵⁹ EKPA, fond 1, s.-ü. 191, l. 15.

⁶⁰ «Noorte Hääl» nr. 24, 15. okt. 1940.

Rohkem enamlikku valvelolekut ja julgust maareformi läbiviimisel

Peatselt pärast sotsjalistliku korra kehtendamist Eestis võeti Riigivolikogus 27. juulil rahva tahtavaldusena vastu resolutsioon, mis kuulutas kogu maa rahva omanduseks. Selle ajaloolise otsuse eesmärgiks oli loata maa õigiselt aru töötavale talurahvale ja teha lõpp maanäljale ning korraldada selle, mis tekkis pärast kodanliku võimuvahetuse poolt teostatud asinest maareformi⁶¹. Kuigi selle l.a. maareformiga⁶¹ pidid maatamehed ja väikemaapidajad saama maad, ei tulnud sellest tervikuses aga midagi välja. Sellest ei saanudki tulla midagi, kuna hundloomulise kapitalismi aareg seisabki selles, et saareid kapitalistid ei saa kasutada õigavad andlopmatult väikekodanlised, rüüstades nende omadikke. Järk-järguline iseseisumine oli välkolevaja saatusesse kapitalistlikus Eestis. Saamataolud ja lüüa rahatuisad otsid võlgades siplevalt asunikke kokku suuri maakutske. Mõnustuid „talad“, mis mõel-

tavad väikemaapidajal või siis maatamehed leppida omavahel suurtaunakuga kokku, kuna siis olevat asjaajamine lihtsam ja maasaamine olevat vabal kokkuleppel igati kindlustatud. Kokkuleppe puudumisel võivad aga halvemat juhul jääda maad või juureloikest hoopis ilma.

Kõik need salajased kõrvasoistamised kokkuleppe vajadusest on kuritahtlikud ja nende levitajad, kui klassivõimulik element, on tarvis paljastada. Kõik sellised „vabatahtlikud kokkulepped“ ühest poolt suurtauniku ja teisalt poolt maatamehe või väikemaapidaja vahel tuleb kategooriliselt keelata, kuna sellega ei taheta saavutada raud, kui vedada alt väikemaapidajat. „Vabal kokkuleppel“ saavutatud maad antakse siis ühisajune, mis on kõlbmatu akcema, soine või kivist ja millega pole midagi peale hakata. Hiljem on saadud raske teha — ja siis on kahjuks saatajaks maatamehe või väikekõhapidaja.

Ajalehe «Kommunist» juhtkiri.

Poliitilise selgitustöö keskpunktis olid 1940. aasta oktoobris maareformiga seotud küsimused. Vabariigi suunav ajaleht, EKP häälekandja «Kommunist» pühendas oktoobrikuu jooksul maareformi teostamise küsimustele 212 artiklit ja 28 fotot. Artiklite hulgas oli 9 juhtkirja EKP ja Nõukogude valitsuse agraarpoliitika kohta.

Palju ruumi pühendasid nende küsimuste valgustamiseks ka teised ajalehed, eriti aga «Talurahva Hääli» ja maakondlikud ajalehed.⁶¹

Samal ajal hoogustus maade väljajagamine kehvikutele. 12. oktoobriks oli maaga varustatud 6427 maatameest ja juurdelõiked antud 8479 väikekohapidajale. Kui aga arvestada seda, et juurdelõikeid soovis 42 732 vähese maaga talupidajat ja uute kohtade soovijaid oli 39 097, siis moodustas saavutatu alles väga väikese protsendi. 19. oktoobriks oli maaga varustatud juba 31 553 talupoega. Nädala jooksul, 13.—19. oktoobrini, varustati maaga kokku veel

⁶¹ 1940. aasta sügisel oli Nõukogude Eestis juba 18 ajalehte päevase kogutiraažiga üle 200 000 eksemplari. Hiljem kasvas ajalehete nimestik ja tiraaž veelgi. Peale selle ilmus üle 30 ajakirja ja 1941. aasta suveks anti välja 484 uut raamatut kogutiraažiga 4 144 900 eksemplari.

KOMMUNI

EESTIMAA KOMMUNISTLIKU (ENAMLASTE) PARTEI KESKKOMITEE, ENSV ÜLEMNÕUKOOGU

Nr. 104 - 23. aastakäik

Teisipäeval, 15. oktoobril 1940

Maareformi teostatagu korralikult

Kui Töötava Liit on juba mitu korda valimisplatvormil ühendanud kogu isikupäri maaüksuseid, loomade, loomade ja taluvarade taluüksused, maad ja traktoreid, siis tuleb nüüd need taluüksused liitlaste valimisüksuseks koostada, vaid need reeglite kohaselt, mis on 21. juuli deklaratsioonis ja seadustega rahva maareformi kohta määratud. Maareformi teostamine on ühendamise ja ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine.

Nüüd on riigil pool maasõjatena teostatava maareformi teostamiseks, mis on ühendamise ja ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine.

Maareformi teostamine on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine.

Maareformi teostamine on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine.

Maareformi teostamine on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine.

Maareformi teostamine on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine, mis on ühendamise teostamine.

«Kommunisti» juhtkiri 15. oktoobrist 1940.

15586 talupoega, kellele jagati välja üldse 109 341 hektarit maad.

Selleks et kiirendada maa saamist, abistasid maasaajad ise hulgaliselt maamõõtjaid nende töös. Esines ka juhtumeid, kus maasaajad, ära ootamata ametnikke, hakkasid neile lubatud maatükke põldudel tähistama. Viljandimaa parteikomitee sekretär O. Abori kirjutas 5. oktoobril 1940. a.: «Mõnedes kohtades tuleb ette selliseid asju, et maasaajad ise muutuvad aktiivseks ja juba enne maamõõtjaid ise hakkavad endile maid mõõtma.» Oktoobris suunati maareformi töödele (15. X kuni 24. X 1940) abimõõtjatena 156 Tehnika Ülikooli üliõpilast. Nii ei jäänud ka üliõpilased kõrvale maareformi läbiviimisest. Suurem osa üliõpilasi täitis oma ülesandeid laitmatult. Eriti hästi töötas üliõpilane Jevgeni Juštšuk, kelle maal viibimist paluti pikendada kuni 1. novembrini 1940. a.

Töötav talurahvas võttis maajagamise igal pool suure heameelega vastu. Ta mõistis, et maaga varustamine toimub tema huvides. Maasaajad avaldasid selle eest küll koosolekutel, küll ajakirjanduses oma palavat tänu Kommunistlikule Parteile ja Nõukogude valitsusele. Näiteks Rápina vallas Võrumaal määrati rentnik Oskar Hargiski perekonnale 11 ha suurune uusmaakoht. O. Hargiski kui

vanim poeg (isa oli surnud) oli 25-aastase noormehena ühtlasi perekonnapeaks. Perekonnas oli peale tema veel 7 last, nendest noorim alles eelkooliealine. Noor talurentnik, tulevane peremees, ütles maa saamisel: «Olen õnnelik ja rõõmus, et tohime nüüd hakata ise endile kindlat kodu rajama. Kui ma rentnikuna hästi ja tublisti töötasin, siis tahan nüüd veel suurema innu ja hooga tööle asuda, et meie töörahva valitsus ja kommunistlik partei näeksid, et maareform oli õige ja hädavajalik samm.»⁶² Laimjala valla Mustla küla (Saaremaal) juurdelõikesaaja Andrei Rei jutustas: «Tänu Nõukogude võimule, kes teostab uue maareformi, tunneme meie, pisikeste maalappide pidajad, kes seni oleme pidanud päevast päeva virelema, et nüüd muutume ka meie üheväärseteks kodanikeks teistega. Varem, kodanliku korra ajal peeti meid madalamaks kihiks ja meil tuli olla võimumeeste mängukanniks. Kui rentisid suurmaapidaja käest maatüki, siis küsis see hinna, mida heaks arvas. Juhtusid küsitud kõrge hinna kohta ütleva, et see on kallis, siis pöörati sulle uhkelt selg, ja maad üldse ei renditud.»⁶³

Maareform tõi õnne ka näiteks Harku valla maatamehele Jaan Holmile, kellele anti 12 ha suurune talu. Kuidas Jaan Holm seni elas, jutustas «Rahva Hääle» kirjasaatja: «Jõudes Jaan Holmi uue talu maadele, näitab maatamees ilusat rukkiorast, mis küntud ja külitud tema poolt. Seni aga see orasepõld ei kuulunud temale, vaid selle töö tegi Holm maaomaniku ja kolme talu omaniku Hendrik Tamverki töölisena maa peremehele. Täna peale aga kuulub see põld ühes orasega sm. Holmile. Elumaja, kus Holm elab, kuulub senisele maaomanikule ja Holm on selles elanud ja töötanud üle kümne aasta. Maja eest maksab ta peremehele aastas 36 kr. üüri. Maatükke rendib peremees kevaditi oma äranägemisel, kord siit, kord sealt, võttes ligi 40 kr. renti ha-lt.

Elumajja astudes näeb silm igalt poolt kurnatud töörahva hädasid. Öösel sadanud vihm annab end praegugi toas tunda. Laest tilgub veepiisku, mis niisutavad niigi auklikku põrandat, kus lapsed jooksevad armetult rietatuna. Pliit, kus valmistatakse toitu, on mingi kivide kogu, mille vahel vilgub tuli, kuna pereema soojendab parajasti

⁶² «Kommunist» nr. 110, 21. okt. 1940.

⁶³ Sealsamas, nr. 126, 6. nov. 1940.

oma 7-hingelisele perele lõunaks suppi. Jaan Holm näitab läbi akna eemalasuvat uut toredat plekk-katusega maja. «See on minu ehitatud elumaja peremees Tamverkile, aga minu elumajal ei lase ta midagi parandada. Olen siiski pannud toed taladele alla, et maja meile kaela ei kuku. Täna sain selle maja endale, nüüd teen sellest korraliku eluhoone,» sõnab Holm.»⁶⁴

Suure aitäh ütles nõukogude võimule maa eest ka 7 lapse ema Helmi Unt Valgamaalt. «Tahan avaldada sügavaimat tänu Kommunistlikule Parteile ja Nõukogude valitsusele,» ütles Helmi Unt, «kelle kaasabil on minu ja mu perekonna elu uueks ja õnnelikuks muutunud. Elatasin end varem metsatööst. Minu lapsed, neli poega ja kolm tütar, pidid orjama juba seitsmeaastaselt hallparuneid... Nõukogude võim on olnud minu päästjaks. Sain talukoha Strugalt. Talu oli osaliselt hoonestatud. Sain ka Valga maavalitsuselt ajutist toetust ja mul on õigus kui seitsme lapse emal saada 2000 rubla iga-aastast toetust. Mind ja minu lapsi on kõikjal ümbritsetud armastuse ja hooliga.»⁶⁵

Tänusõnu nõukogude võimule ja Kommunistlikule Parteile õiglase maareformi, suure hoole ja inimliku suhtumise eest ütlesid neil päevil tuhanded endised sulased ja kehvikud, kes varem olid rõhutud, õigusteta ja virelesid vaesuses. Lõpuks ometi oli saanud see kaua oodatud aeg, mil tööinimene sai ise oma maa ja saatuse peremeheks.

Valdades, kus maareformi läbiviimine kulges hästi, tähistas töötav rahvas maareformi tööde lõpetamist kui suurt võitu, kui ajaloolise ülekohtu heakstegemist. Sel puhul korraldati valdades rahvarohkeid pidulikke koosolekuid. Tartumaa valdadest osutus paremaks Kuremaa vald, kus kõige kiiremini viidi lõpule maareformi tööd. 27. oktoobril kirjutas ajaleht «Kommunist»: «Kuremaal on maareform jõudnud lõpule. Vallakomitee, mille esimeheks on sm. A. Põldaru, muide õpib viimasel kursusel Tartu Riikliku Ülikooli põllumajandusteaduskonnas, on töötanud erilise hooliga ja viinud maareformi lõpule eesrindlikult. Seejuures on istunud talukaartide taga sageli kuni 48 tundi järjest.»⁶⁶

⁶⁴ «Rahva Hää» nr. 125, 31. okt. 1940.

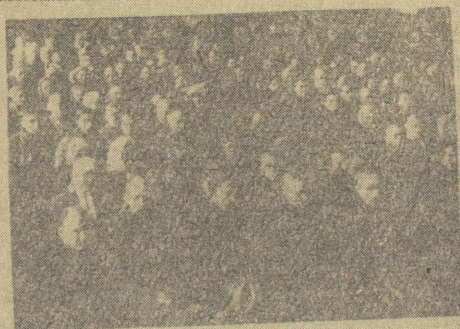
⁶⁵ «Kommunist» nr. 36, 9. veebr. 1941.

⁶⁶ Sealsamas, nr. 116, 27. okt. 1940.

Kuremaal maareform läbi viidud

Tartu maakonnamõtte esimona avalik istung

Mõtte avalik istung algas kella 10.00 ajal. Istungis osalesid Tartu maakonnamõtte liikmed ja Tartu maakonnamõtte esimees, kes kõneldes kõigi liikmete ees, ütles, et istungil on eesmärgiks tutvustada maareformi tingimusi ja võimalusi. Istungil osalesid ka Tartu maakonnamõtte liikmed ja Tartu maakonnamõtte esimees, kes kõneldes kõigi liikmete ees, ütles, et istungil on eesmärgiks tutvustada maareformi tingimusi ja võimalusi.

Kuremaal vald maareformi teostamiseks valitud istungil (vasakul) Tartu maakonnamõtte esimees

Tuleb märkida, et paljudes valdades ei suudetud aga määratud tähtajaks — 15. oktoobriks 1940. a. — maareformi töid lõpetada. Vallakomiteed põhjendasid maareformi töde mittetähtajalist lõpetamist mitmesuguste raskustega (tehniliste jõudude vähesus, liiga suur töömaht, kavade alised ümbertegemised, puudulik plaanimaterjal). Reas valdades asendati maaga ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise vallakomiteede koosseise kas saamatuse tõttu või nende poliitiliste vigade pärast töö kestel uutega. Nii näiteks Harjumaa maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise komitee tagandas ametist Nõva vallakomitee liikmed bürokraatliku asjaajamise ja maareformi töde saboteerimise pärast. Uutel komiteedel aga tuli ületada lisaraskusi, milleks oli kõigepealt endise komitee poolt tehtud vigase töö ümbertegemine. Vastuseks Põllutöö Rahvakomissariaadi ringkirjale 29. oktoobrist 1940. a. nr. 1060 teatab Harjumaa Nõva valla uus maakomitee, et «tuli alata komitee tegevusega, sõna tõsisel mõttes, algusest peale, kohati aga veel isegi kaugemaltki, sest eelmise komitee tegevus tuli meil üle kontrollida, vead välja leida ja siis algusest peale hakata». ⁶⁷

⁶⁷ ORRKA, fond R-6, nim. 1, s.-ü. 435, l. 8a.

Analoogiline oli olukord ka selle maakonna Kohila vallas. Kohila valla talupojad paljastasid oma vallakomitee rahva-vaenuliku tegevuse, kes oli esitanud maakomiteele ebaausa maakorralduskava. Ilmnes maatameestele tehtud ülekohtus. Neile anti põldudeks võsastiku servad ja muud kõlbmatud maad, kuna suurtaludele jäeti alles kõik head põllud. Harju maakomitee parandas ka siin tehtud vead. Vallakomitee koosseisus tehti muudatusi, konsulendi tegevus võeti juurdluse alla.

Seda, et vallakomiteede koosseisu oli pugunud kulakute käsikuid või teisi nõukogude korrale vaenulikke isikuid, esines ka teiste maakondade mõnedes valdades. Nii võib nimetada Viljandimaal Paistu ja Tuhalaane valda, Läänemaal Velise, Noarootsi ja Taebla valda, Harjumaal Juuru valda jt., kus kulaklikud elemendid, olles pääsenud vallakomiteede koosseisu, püüdsid koostada selliseid maakorralduse kavasid, mis olid kasulikud suurmaaomanikele, eraldades nende maadest vaid kõlbmatuid maid. Tartumaal tagandati Konguta vallamaakomitee liige E. Toomsalu altkäemaksu võtmise pärast. Verhneustenski vallas Petserimaal aga oli maakomitee koguni klassivaenlaste peidupaigaks. Selle vallakomitee esimeheks oli endine vallavanem-isamaaliitlane Leevik, komitee liikmeteks Napur ja Ptšelovodov ning maamõõtjaks Gulivo, kes kõik olid endised aktiivsed kaitseliitlased. Selge, et selline koosseis muutis vallakomitee kodanluse huvide kaitsmise organiks. EK(b)P IV kongressil märgiti, et «kõik komitee liikmed Leevikuga eesotsas süstemaatiliselt veetsid oma aega joomises maasaajate talupoegade arvel».⁶⁸

Ka üksikud konsulendid ja maamõõtjad tegutsesid kulakute kasuks, kas sihilikult venitades maakorraldustöid või siis tehes muul viisil takistusi. Mõnes maakonnas aga soovitasid nad «heaga läbi ajada», s. t. et kehvikud lepiksid kulakutega kokku maasaamise küsimuses.

Tänu sellele, et EKP Keskkomitee ja maakonnakomiteed pidevalt, päevast päeva, tegelesid maareformi teostamise küsimustega, et maareformi läbiviimiseks mobiliseeriti kõik maal töötavad kommunistid ja kommunistlikud noored, samuti ulatuslik aktiiv, milleks oli ÜMÜ, läks korda avastada ja likvideerida rida tõsiseid puudusi ja moonutusi vallakomiteede töös. Tugevdades poliitilist selgitustööd ja

⁶⁸ EKPA, fond 1, nim. 1-1, s.-ü. 168, l. 33.

revolutsioonilist valvsust suutsid parteiorganisatsioonid kiiresti parandada avastatud vead ja anda vastulöögi kulakutele ning teistele kodanlik-natsionalistlikele elementidele, kes püüdsid saboteerida nõukogude maareformi teostamist. Eriti oktoobris-novembris, kui toimus maade väljaandmine, muutus klassivõitlus maal väga teravaks. Kulakud püüdsid kõiki vahendeid kasutades säilitada oma positsioone külas. Nõukogude korra vaenlased kasutasid selleks mitmesuguseid salakavalaid võtteid, demagoogiat, kehvikute ja sulaste hirmutamist ja mõnikord isegi vägivalda. Kogu kulakluse tegevus oli suunatud sellele, et maad mitte ära anda, et igal viisil kompromiteerida maareformi teostamist ja takistada töötava talurahva hulkadel koonduda EKP ja Nõukogude valitsuse ümber. Üksikjuhtudel õnnestus kulakutel fiktiivse jagamise teel perekonnaliikmete või sugulaste vahel, samuti petlike kokkulepete teel oma maa esialgu säilitada. Paljud kulakud püüdsid oma talu säilitada sellega, et kuulutasid ta «eeskujulikuks» taluks ja esitasid maakomiteedele vastavaid nõudmisi. Pärnis sageli tegid seda ka «vedelvorstid» ja «potipõllumehed». Tuntud progressiivne karikaturist Gori (Tõnisson) naeruvääristas tabavalt sellist külakurnajate võtet oma karikatuuris «Vana korra mustermees».⁶⁹

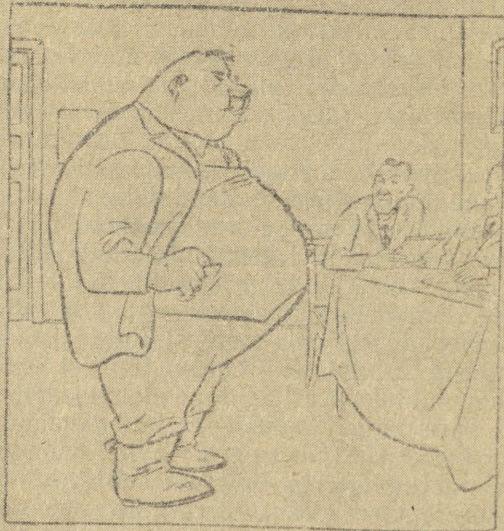
Pärnumaal Paikusel tahtis kahe talu omanik Nikolai Nauts pettusega jätta enda kätte mõlemad talud. Sel eesmärgil eitas ta oma teise talu olemasolu Vaskräämal. Järvemaal Vajangu vallas püüdsid vennad Paul ja Arnold Lett, kes olid 34,64 ha suuruse talu omanikud, väita, et nad majandavad seda kohta kumbki oma osa eraldi ja palusid talukoha poolitamist kummagi nimele.

Kõigis maakondades esines juhtumeid, kus ebaseaduslikult varustati maaga ka nende perekondade liikmeid, kellelt maa ära võeti. Parteikomitee nõrga järelevalve tõttu esines sääraseid väärnähtusi kõige enam Järvemaal. Toome mõned näited. N. Pindusel Kärü vallas oli maad 44 ha. Temale jäeti alles 28 ha maad, kuna tema kahele pojale, kes elasid isaga koos ja kellega tal oli ühine majapidamine, anti vallakomitee poolt uued krundid — ühele 14 ja teisele 12 ha. Peale selle sai üks poegadest isegi laenu 625 rbl. kui uusmaasaaja. Kulak J. Salumäele, kellel oli maad üle 80 ha, jäeti alles 29,7 ha, kuna temaga koos

⁶⁹ Karikatuur «Vana korra mustermees» ilmus ajalehes «Talurahva Hääl» nr. 33, 1. nov. 1940.

Vana korra mustermees

Gori.

„Tahate, et teie sajahektaariline suurtalu peaks terveks jääma. Üllate, et teil on eeskujulik talu!”

„Seda ta om! Mul on luksusauto, kaits klaberit, punasest puust mööbel ja puhasverd inglise tõukoe. Tuu kõik om ostetud maaparanduse laenuga. Mihuke ülls eeskujulik talupidaja veel piap olema?!”

elavale pojale anti samast maast 29,5 ha. Ainuüksi Järva-
maa Kärü ja Säreveere vallas avastati 39 sellist maa-
seaduse jämeda moonutamise juhtumit. Oma suures vihas
nõukogude korra vastu panid kulakud toime ka terrori-
akte, tarvitades vägivalda, et hirmutada uusmaasaajaid
ja maareformi teostajaid-aktiviste. Virumaal tungis Assa-
malla kulak Evald Rooplik kallale maasaajale Eduard
Oolele, peksis teda ja ähvardas tema talu maha põletada.
Viljandimaal korraldasid kulakud mitmesuguseid välja-
astumisi ÜMÜ aktivistide vastu. 12. oktoobril 1940. a. pek-

sid nad, näiteks, ÜMU Paistu osakonna juhatus abiesimehe J. Lepa korteri aknad sisse. Harjumaal Kuimetsa vallas saadeti valla maakomitee liikmetele anonüümkirju ähvardustega neid isegi tappa, ja kui see ei aidanud, siis pandi ühe maakomitee liikme maja põlema.

Peale selle püüdsid kulakud oma mõju all hoida ja tööriistana ära kasutada vähemteadlikke sulaseid ja kehvikuid. Teravas klassivõitluses kasvas kiiresti töötava talurahva poliitiline teadlikkus. 1940. aasta detsembri algul EKP Keskkomiteele saadetud EKP Viljandi komitee informatsioonis märgiti: «On üldiselt märgata, et maasaajad, kes varem tundsid teatud piinlikkust suurtaluniku ees, on nüüd arusaamisele jõudnud, et nad võivad endile vaadata samuti nagu peremeestele. Vastavalt sellisele meeolelu arenemisele tõuseb kehvikuis ka poolehoid Nõukogude korrale.»⁷⁰ Koos teadlikkuse kasvuga kasvas maasaajate poliitiline valvsus ja aktiivsus. Nad aitasid partei- ja maakomiteedel avastada vigu ning paljastada varjatud vaenlasi. Iseloomulik on selles mõttes 14 Läänemaa ausa talupoja kiri parteikomiteele. Toome ära selle kirja teksti: «Jüri Viilile, kelle elukoht on Piirsalu vallas Ellamaa külas, on Piirsalu valla maakorralduse komitee ja Läänemaakomitee otsustanud anda talu Piirsalus 15. oktoobril 1940. a. Jüri Viil pole kunagi korralik töötaja-põlluharija olnud. Tema nimel oli Kruusiaugu talu, mis asub Piirsalu vallas Ellamaa külas. Kuid ise ta seal ei töötanud. Talu töö tegi tema teenija Maria Pertmann, kelle praegune elukoht Tallinnas Rapla tn. 6—1. Jüri Viil on tegutsenud palju aastaid ehituste ja kraavitööde ettevõtjana ja ennast paruniks pidades töölisi kurnanud. Maria Pertmannile, kes aastaid oli Jüri Viili talu töötegija, jättis Jüri Viil kõik palga maksmata. Hiljem kohus mõistis Maria Pertmannile töötasu 960 kr. välja maksta Jüri Viili käest. Kuid Jüri Viil, kes ei hoolinud vaese teenija töövaevast, kirjutas varanduse oma naise Sinaiida Viili nimele ja pääses sellega teenija palga tasumisest. Jüri Viil ei olnud ka kraavitöölistele õiglane töötasu maksmisega. Teab tõendada Miina Oder, kelle elukoht Piirsalu vallas Ellamaa külas. Kui Jüri Viili töömees tuli temalt tööraha küsima, mida Jüri Viil mitte maksta ei tahtnud, vaid lõi töömehe pea kepiga veriseks.

⁷⁰ EKPA, fond 1, nim. 1-1, s.-ü. 62, l. 13a.

Jüri Viil tööde ettevõtjana elas väga uhket ja pillavat elu, laenas korralikult tööliselt raha ja ei mõtelnudki tasumisele, samuti meelitas oma vekslitele allkirju, ka neid vekslid ei maksnud mitte Jüri Viil, vaid töömees pidi oma ainukese lehma müüma, et Jüri Viili vekslit tasuda. Uhke ja pillava elu tagajärg oli, et talu sattus võlgadesse ja sellepärast leidis talu uue omaniku. Jüri Viil, jäädes sama talu rentnikuks, jättis põllud harimata, mille pärast talu praegune omanik talu Jüri Viili käest ära võttis möödunud kevadel 1940. a. Jüri Viil pole olnud kunagi aus ega õiglane maatöeline, sellepärast pole ta väärt talu saama. Palume talu anda õiglasele ja ausale maatöölisele. Kõiki eelpool kirjutatud tõendavad järgmised isikud allkirjades.» Järgnes 11 allkirja.⁷¹

17. novembril 1940. a. tühistas maakomitee oma esimese otsuse kui ebaõige: Jüri Viil jäeti maast ilma.

Nii puudustest vallakomiteede ja maamööõtjate töös, mõnel pool ka puhtobjektiivsetest raskustest (kohati puudus plaanimaterjal täielikult) tingituna ei suudetud üheski maakonnas maareformi töid õigeaegselt lõpetada. Tähtaeg tuli edasi lükata.

Maareformi lõpuleviimise uueks tähtajaks määrati Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 23. aastapäev. Selleks tähtajaks tuli vallakomiteedel teostada maakorraldustööd kohtadel ning maakonnakomiteedel läbi viia valdade maakorralduskavade kinnitamine. Lõpetanud uute maakohtade ja juurdelõigete tähistamise looduses, tuli maakomiteedel 3. novembrist 1940. a. alustada kõikjal maade ülevõtmise ja üleandmise aktide väljaandmist. 23. oktoobril 1940. a. seadis EKP Keskkomitee parteiorganisatsioonide ja maakomiteede ette järjekordsed võitlusülesanded:

1) kontrollida, kas kõik maa, mis seaduse järgi peab kuuluma riigi maatagavarasse, on sinna arvatud;

2) läbi vaadata täitmata jäetud maa- või juurdelõigete saamise sooviavaldused;

3) läbi vaadata kõik kaebused, mis on tulnud maakomiteede töö kohta, eriti kaebused maatameestelt ja kehvikutelt;

4) lõplikult kindlaks määrata eeskujulike talude nime-

⁷¹ ORRKA, fond R-6, nim. 1, s.-ü. 698, l. 31.

kiri, samuti ka asutatavate sovhooside arv, suurus ja asukoht.

Püstitati nõue, et maaga varustamisel ei tohi olla ühtki viga ega väärsammu, kuna iga viga ja väärsamm selles töös valaks vett töörahva vaenlaste veskile. Et vigu ära hoida, selleks pidas EKP Keskkomitee vajalikuks parteiorganisatsioonide ümber arvuka parteitu aktiivi loomist tublimatest inimestest, kes on esile kerkinud maaga varustamise tööde käigus. EKP Keskkomitee selgitas, et «maaga varustamine ei ole veel kaugeltki lõpule viidud seega, et moodustati riiklik maatagavara ja uutele maasaajatele mõõdetakse kätte nende maad. Tarvis on viibimata koostada kõik aktid, kaardid jne., mis kinnitavad maa arvamise riiklikku maatagavarasse ja sealt maa andmise uute kasutajate kätte. Alles siis, kui see on teostatud, võib lugeda maaga varustamist lõpule viiduks.»⁷²

Maareformi tööd jõudsid lõpule 1940. aasta novembris. Kuid mitte kõigis maakondades ei olnud maasoovijate maaga varustamise võimalused ühesugused, mis oli tingitud peamiselt piiratud maareservidest. Seetõttu ei teostatud maareformi ka kõikjal ühetaoliselt. Oluliselt erines maareformi teostamine kahes maakonnas — Saaremaal ja Petserimaal, kus ei olnud võimalik kõiki maata ja vähese maaga talupoegi täies ulatuses maaga varustada. Saaremaal oli eriti raske olukord Torgu ja Muhu vallas, kus oli rahvast suhteliselt palju, maad aga vähe. Et siin enam-vähem rahuldavalt maaküsimust lahendada, otsustati kohalike talupoegade enamuse heakskiidul anda maasoovijaile maad mitte üle 10 ha ja vajaduse korral taludele jäetavat maahulka vähendada 20 ha-le. Muhu saarel ei olnud ka sellised hädaabinõud piisavad, seepärast peeti vajalikuks, et kuni 200 maasoovijat koliksid elama mandrile, peamiselt Läänemaale, kus reservmaid oli rohkem.

Selliste spetsiifiliste raskuste tõttu venis maareformi teostamine Saaremaal pikale. EKP Saaremaa komitee sekretär A. Mui kirjutas 1940. aasta detsembri algul, et maareform ei ole «veel põhjalikult lõpetatud, kogu aeg saab tehtud üksikuid parandusi... Saaremaal on maad vähe, lapitalud ja korralikud skitsid ja kaardid puuduvad, sellepärast täielikult vast saab korda kevadeks... Maa-

⁷² «Kommunist» nr. 112, 23. okt. 1940.

reform on üldiselt teostatud, üksikasjades, nagu maade vahetus, Peakomiteele saadetud kaebused jne., kestab töö edasi. Tulemused lõplikult selgitamata, kuid senistega võib olla rahul». ⁷³

Petserimaal olid võimalused maareformi teostamiseks veelgi rohkem piiratud just maareservi puudumise tõttu. Maasoovijatest rahuldati Petserimaal ainult 51%, kuna ülejäänutele ei olnud võimalik maad anda. Üle maakonna anti maad 323 maatamehele, kokku 2862 ha, ja 1845 vähese maaga talupojale juurdelõikeid, kokku 4903 ha. ⁷⁴

Maareservi puudumise tõttu esines ka mõnedes Tartumaa ja teiste maakondade valdades tõsiseid raskusi maareformi läbiviimisel. Näiteks Tartumaa Kasepää ja Peipsiääre valdades ei saanud maareformi sel põhjusel üldse teostada. Samal ajal oli aga Tartumaal 1941. aasta jaanuaris veel 791 uut kohta (8773 ha) maasaajatele välja andmata, kuna nimetatud valdade elanikud ei soovinud teistesse valdadesse, kus maad oli piisavalt, üle kolida. Samadel põhjustel jäid Virumaal 280 õigustatud taotlusega maasaajat maast ilma. Seevastu aga Vändras jäi kasutamata maa reservi üle 2000 ha. Sinna oli kavatsus ümber asustada maatahtjaid Petserimaalt. Suure pingega töötas maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise Peakomitee, eesotsas põllutöö rahvakomissari Georg Abelsiga. Peakomitee töömaht paisus eriti suureks 1940. aasta novembris, kui maareformitööd valdades hakkasid juba suuremas osas lõpule jõudma. Et Peakomitee paremini toime tuleks oma tööga, otsustati 11. novembril 1940. a. laiendada selle koosseisu 5 liikmelt 8-le: esimees G. Abels, esimehe asetäitjad A. Aben ja F. Eisen, liikmed R. Kivinurk, K. Jõgise, A. Vaigo, E. Kalvik ja A. Peets. ⁷⁵

Detsembris toimusid Peakomitee istungid maakondades, kus arutati kaebusi ja proteste ning vaadati läbi ja kinnitati maareformi tööd maakondade viisi. 7.—9. detsembrini pidas Peakomitee oma istungeid Tartus «Vanemuise» kontserdisaalis A. Abeni eesistumisel. Siin arutati Tartumaa maakomitee otsuste peale esitatud kaebusi. Neid oli päris palju: Äksi vallast 40, Pala vallast 50, Aakre vallast 54, Otepää vallast koguni 84 jne. ⁷⁶ Enne Tartusse saabumist

⁷³ EKPA, fond 1, nim. 1-1, s.-ü. 56, l. 8, 9.

⁷⁴ EKPA, fond 1, nim. 1-1, s.-ü. 14, l. 27, 28.

⁷⁵ ORRKA, fond R-1, nim. 2, s.-ü. 4, l. 10.

⁷⁶ ORRKA, fond R-6, nim. 1, s.-ü. 385, l. 1—22.

EESTI NSV

MAADE ÜLEANDMISE
AKT NR. 39

Õiguskogu poolt vastu võetud deklaratsioonide koostamisest kõrgema astme dokum. 17. 1940, 77, 784 ja selle deklaratsioonide põhjalikult ENSV Rahvakomitee ühise nõukogu ja Eesti NSV Kõrvalnõukogu, Rahvakomitee Partei Keskkomitee poolt vastu võetud Maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise määruse (NSV Toetaja 1940, 17, 197) ning Tallinnis Rahvakomitee poolt antud Maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise määruse. Eesti NSV Toetaja 1940, 18, 212. Ühtseks kohaks on kinnitatud käesoleva dekreedi ülevõtmise eest.

Johann Saar

on vastutav

maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise määruse ülevõtmise eest. 1940. ja 1. 1942.

Maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise määruse ülevõtmise eest. 250 ha. - hõlmavaks teha

Saare ja Toiga

kohta. Lõuapõllu nr. 614. Maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise määruse ülevõtmise eest.

Johann Saar

on vastutav

maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise Saaremaa

kohta määruse 2. novembol 1940.

Teatatakse, et maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise määruse ülevõtmise eest vastutavaks on kinnitatud Johann Saar. Maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise määruse ülevõtmise eest vastutavaks on kinnitatud Johann Saar. Maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise määruse ülevõtmise eest vastutavaks on kinnitatud Johann Saar. Maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise määruse ülevõtmise eest vastutavaks on kinnitatud Johann Saar.

Ühtseks kohaks on kinnitatud käesoleva dekreedi ülevõtmise eest.

Kõrvalnõukogu poolt vastu võetud 1. novembol

Johann Saar

Maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise määruse ülevõtmise eest.

Maata ja sõjaseisuga talupidajate maaga varustamise määruse ülevõtmise eest.

Tallinn, 1940. 11. 17.

Õiguskogu poolt vastu võetud

oli Peakomitee läbi vaadanud ja maareformi tööd juba kinnitanud Valgamaal, Virumaal, Viljandimaal, Harjumaal ja Läänemaal.

Kokku tuli Peakomiteel maareformi teostamise perioodil läbi vaadata 8489 mitmesugust kaebust, millest maasaajate poolt esitati 4802 (neist rahuldati 1803) ja maa endiste kasutajate poolt 3687 kaebust (neist rahuldati 832). Rohkearvulised kaebused ja protestid kinnitavad seda, et maareformi läbiviimisel tuli ületada suuri raskusi, et ei suudetud alati vältida ebaõigeid otsuseid.

1. jaanuariks 1941. a. osutus Eesti NSV riiklik maatagavara järgmiselt kasutatuks:

maata talupoegadele anti aktidega üle 22 602 talu maa kogusuurusega 235 299 ha, millest põldu oli 104 081 ha;

juurdelõikeid said 26 486 väiketalunikku, kokku 108 938 ha, millest põldu oli 38 956 ha;

moodustati 113 sovhoosi maa kogusuurusega 37 257 ha, millest põldu oli 12 314 ha;

anti maad 2414 riigi- ja omavalitsusasutusele ja teistele organisatsioonidele, kokku 11 204 ha;

riigimetsa külge liideti 6533 üksust — 106 661 ha;

projekteeritud, kuid välja andmata uued kohad moodustasid 4973 üksust — 59 128 ha, millest põldu oli 20 956 ha;

riigireservi jäeti edaspidiseks kasutamiseks 13 686 üksust (eriti turbarabad, sooheinamaad, karjamaad, liivikud jne.), kokku 199 867 ha.

Üldse loodi 27 575 uut talu, millest anti uusmaasaajatele välja 24 681. 1. jaanuariks 1941. a. oli maavalduse akti kätte saanud 22 602 uusmaasaajat.⁷⁷

Tuli ette ka väljajagatud maatükkidest loobumisi. 15. jaanuariks 1941. a. oli selliseid maasaajaid 2053. Loobunute arv oli suurem Viljandimaal (443), Harjumaal (278), Tartumaal (256) ja Virumaal (247). Teistes maakondades esines uutest kohtadest äraütlemisi vähem. Loobumise põhjuseks toodi tavaliselt tööjõu vähesus, koha hoonestamatus, maa söödisolek, põllumaa vähesus, heinamaa puudumine, maa vesisus, soovitud koha mittesaaamine, halb tervis jne. Kuid siinjuures ei saa märkimata jätta ka kulakluse vastutegevuse mõningat mõju vähemteadlikele uusmaasaajatele.

⁷⁷ ORRKA, fond R-1, nim. 2, s.-ü. 4, l. 8.

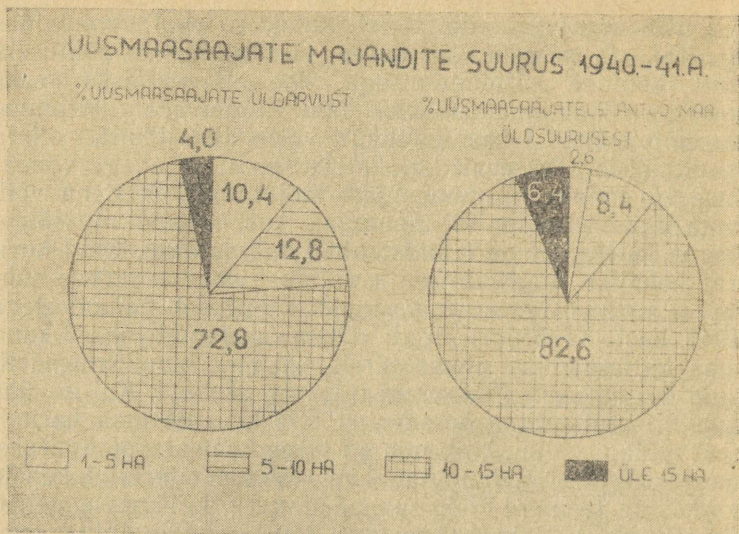
Uusmaasaajate mõjutamist kulakute poolt võimaldas asjaolu, et mõnedes valdades viivitati tõsise põhjusega uute kohtade kätteandmisega. See oli oluliseks veaks nende valdade maakomiteede töös. Kuidas see viivitamine ka ei toimunud, kas teadlikult või ebateadlikult, oli ta meeltnööda kõigepealt kulakutele, kes said sellega võimaluse süvendada uusmaasaajate mõjutamist. Näitena võib tuua Paistu valla Viljandimaal, kus maade mitteõigeaegne kätteandmine tekitas rahva hulgas õigustatud nurnat kohaliku maakomitee ja vallavalitsuse tegevuse suhtes. Paistu valla uusmaasaajad kirjutasid pahameelega 1941. aasta veebruari algul: «Oleme oodanud juba 2 kuud maa kättesaamist, oleme järele pärinud maakomiteedelt, kuid see pole mingisuguseid tulemusi andnud. Kui me ühe kuu nii veel peame ootama, ei tule kevadel maa harimisest midagi välja. Ajal, mis on tulnud raisata ootamiseks, meie oleksime jõudnud juba oma ehitusmaterjalid kohale toimetada ja nüüd oleks saanud minna riiklikkudele metsatöödele abiks. Valtepeal on aga hallparunitele antud aega oma mürgise kihutustöö tegemiseks, mille mõjul rida aremaid on neile määratud maa kasutamise õigusest koguni loobunud.»⁷⁸ Hiljem siiski avaldas osa neid uusmaasaajaid, keda arvati maast loobunute hulka, uuesti soovi maa saamiseks.

1941. aasta kevadperioodil jätkus maareformi läbiviimisel tehtud vigade parandamine. Enamikus valdades teostasid valla täitevkomiteed esialgu riiklikku maafondi jäänud uute kohtade täiendavat väljaandmist. Samuti tehti mõningaid muudatusi juurdelõikeid saanud talupoegade maavalduse osas (seejuures piirduti peamiselt varem tehtud vigade parandamisega). Kõige selle tulemusel anti 1941. aasta suveks maareformiga 25 241 sulasele ja maatamehele maad 291 827 ha, sellest 127 280 ha põldu. Juurdelõikeid said 24 640 vähese maaga talupoega 104 780 ha ulatuses, millest 36 800 ha oli põllumaad. Iga uusmaasaaja sai keskmiselt 11,6 ha maad, sealhulgas 5 ha põldu, kuna iga juurdelõikesaaja sai keskmiselt 4,2 ha maad, sealhulgas 1,1 ha põldu.⁷⁹

Maareform etendas suurt osa maaomanduslike suhete ümberkujundamisel Eesti külas. Seda iseloomustab all-

⁷⁸ «Kommunist» nr. 31, 4. veebr. 1941.

⁷⁹ Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi andmed.

järgnev tabel talumajandite rühmade kohta põllumajandusliku maa suuruse järgi 1939. ja 1941. aastal.⁸⁰

Majandite rühmad	1939. a.	1941. a.	Võrreldes 1939. a. suurenemine + vähenemine -
1— 5 ha	22 051	13 510	- 5841
5—10 ha	23 869	19 030	- 4 839
10—20 ha	40 288	66 000	+25 712
20—30 ha	25 415	55 420	+30 005
üle 30 ha	28 361	238	-28 123
Kokku	139 984	154 198	+14 214

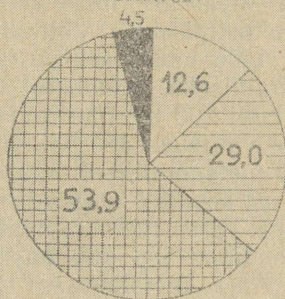
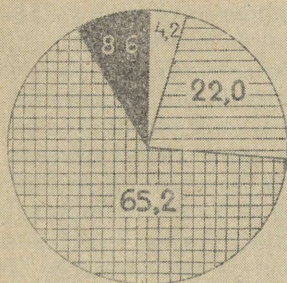
Teostatud maareform tõi endaga kaasa ka tunduvad muutused maaelanikkonna sotsiaalmajanduslikes rühmades: kehvikute arv vähenes, keskmike arv aga suurenes märksa. Keskmik muutus nüüd külas keskseks kujuks. Kulaklik maavaldus suruti 30 hektari piiridesse, kusjuures kohati toimus ka osaline selliste tootmisvahendite konfiskeerimine nagu põllutöömashinad, kariloomad jne. Kuid kulakluse maasuuruse vähendamine kuni 30 hektarini ei tähendanud kaugeltki seda, et kulaklus kui klass oleks

⁸⁰ Vt. R. Antons, Agraarsuhted kodanlikus Eestis, 1957, lk. 247.

JUURDELÕIKEID SAANUD MAJANDITE SUURUS 1940-41.A.

% MAA ÜLDSUURUSEST

% JUURDELÕIKEID SAANUD MAJANOTE
ÜLDARVUST

□ 1-5 HA

▨ 5-10 HA

▩ 10-15 HA

■ ÜLE 15 HA

hävunud. Maareformiga toimus vaid kulakluse esialgne piiramine. Otsustavalt see tema tootmisvõimsust ei nõrgendanud. Vähenes tugevasti põllutöölise arv, sest üle 20 000 endise põllutöölise sai maad.

Nõukoguliku maareformiga likvideeriti maanälg Eestis ja heideti töötava talurahva õlgadelt rõhuv võlakoorem. Võlgu kustutati 100 miljoni rubla väärtuses, s. t. annuleeriti $\frac{2}{3}$ kogu Eesti talurahva võlgadest.⁸¹

Rööbiti maareformi läbiviimisega kerkis EKP ja valitsuse ette suure tähtsusega ülesanne igati abistada uusmaasaajaid ja maad saanud kehviktalupoegi vajaliku põllumajandusliku inventari soetamisel, kariloomade muretsemisel ning elamute ja põllumajanduslike hoonete ehitamisel. Juba 18. oktoobril 1940. a. anti välja Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus maata ja vähese maaga talupoegadele põllumajapidamiste asutamiseks krediidi võimaldamise kohta. Sellega määrati vabariigi eelarve summadest pikaajalist (kuni 7 a.) riiklikku põllumajanduslikku krediiti 7 200 000 krooni suuruses. Uusmaasaajad ja juurdelõikeid saanud kehvikud esitasid massiliselt laenusooviavaldusi. Riiklik krediit realiseeriti kiiresti. Juba 15. novembriks 1940. a.

⁸¹ Eesti NSV maareformi küsimusi, Tallinn, 1944, lk. 7.

oli rahuldatud 12778 avaldust. Kogusummas määrati laenu 6 506 289 kr. 1941. aastal otsustati määrata veel täiendavat laenu. 1940/41. majandusaastal toetas Nõukogude võim uusmaasaajaid 9 miljoni rubla⁸² suuruse laenuga inventari muretsemiseks, 4,4 miljonit rubla anti veiste ostmiseks. Võimaldati odava protsendiga 12 miljoni rubla väärtuses puitmaterjalide muretsemist ehituste püstitamiseks. Soodsatel tingimustel müüdi metsa, koguselt kuni 100 m³ ühe majapidamise kohta. Kasutades partei ja valitsuse abi hakkasid uute kohtade saajad energiliselt metsamaterjali muretsema juba 1940/41. aasta talvel, et kevadel alustada vajalike hoonete ehitamist. Nii taotles Tartu metskonnast (kuni 4. II 1941) ehitusmaterjali saamist ligi 160 uusmaasaajat, Kambja metskonnast 500, Ahja metskonnast 200, Kursi metskonnast 150 ja Kastre metskonnast üle 200. Tartumaa valdade täitevkomiteede andmetel oli 27. märtsiks 1941. a. muretsenud ehitusload 2028 uusmaasaajat ja 1522 juurdelõiget saanud talupoega. Tartumaal anti uusmaasaajatele ehitusmaterjale üle 160 000 tihumeetri. Partei ja valitsuse otsuste kohaselt rakendati 1941. aastal tööle kõik saeveskid ja teised ehitusmaterjalide valmistamise ettevõtted, kus teinudati esmajärjekorras uusmaasaajaid. Peale selle anti ehitusteks alandatud hindadega tsementi ja lupja. Häid võimalusi kasutades asus umbes 1/3 uusmaasaajatest ehitama endale elamuid ja põllumajandushooneid.

Teiseks suure tähtsusega ürituseks oli uusmaasaajate varustamine kariloomadega, eeskätt lehmadega. Kuid selle ülesande lahendamine oli tunduvalt raskem. Teatavasti olid 1939. ja 1940. aasta heinaikalduse aastad, mistõttu loomade arv tunduvalt vähenes. Kui 1939. aastal oli lüpsilehmi 471 533, siis 1940. aasta lõpuks see arv langes 441 080-le. Teataval määral aitas karja vähenemisele kaasa ka kulkute sabotaaž, kes ei tahtnud uusmaasaajaid abistada. EKP püstitas loosungi säilitada kari. Kõigis maakondades võeti rangelt arvele kõik loomasööda varud. Astuti otsustavaid samme koresööda õiglaseks jaotamiseks. Määrati kindlaks koresööda miinimum-normid. Koresööda ülejäägid aga kuulusid jagamisele neile, kellel oli kõige teravam puudus.

⁸² Vastavalt NSV Liidu valitsuse otsusele 25. novembrist 1940. a. lasti Eesti NSV territooriumil kõrvuti eesti krooniga käibele nõukogude valuuta. Arvestused tehti kursi järele 1 kroon = 1 rubla 25 kopikat.

Kuid omal jõul ei oleks Eesti talurahvas suutnud üle saada sellest raskest olukorrast karjamajanduses. Õigel ajal ulatasid oma abistava käe suure Nõukogudemaa vennasrahvad. ÜK(b)P Keskkomitee ja Nõukogude valitsus võtsid tarvitusele tõhusad abinõud meie karjamajanduse säilitamiseks. 1940/41. aasta talve jooksul veeti Eestisse 76 000 tonni väärtuslikku jõusööta, mis müüdi talurahvale odava hinna eest. Ajakiri «Bolševik» kirjutas seda suurt abi hinnates: «Võime ütelda, et jõusööta päästis meie karjamajanduse raskest kriisist ja me võisime säästa oma karja samal ajal, kui näiteks kodanlikus Rootsis tuli tappa 50%, s.o. pool veistest. Jõusöödast tingitult oli selle aasta (1941. a. — H. T.) esimestel kuudel piimatoodang suurem kui mullu ja veised läksid värskete rohule märksa paremas jõus kui eelmisel kevadel.»⁸³ Tarvituselevõetud abinõude tulemusena suudeti kariloomad säilitada, mis võimaldas ka edukalt teostada uusmaasaajate ja kehvikute varustamist lehmadega. Kui plaani järgi nähti ette 1941. aastal kehvikute talumajapidamiste varustamiseks kokku osta 16 500 lehma ja lehmvasikat, siis tegelikult osteti neid 18 500 ning müüdi uusmaasaajatele ja kehvikutele kolmeaastase järeelmaksuga.

Väärtuslikku abi saadi vennasvabariikidest ka kunstväetiste ja seemnete varumisel. NSV Liidu valitsus otsustas 18. jaanuaril 1941. a. lubada varustada Eesti ja teiste noorte liiduvabariikide üksiktalumajapidamisi kunstväetistega samade hindadega nagu varustati sel ajal Nõukogude Liidu kolhoose ja sovhoose. Eestile eraldati 1941. aastaks 79 000 tonni (55 000 t superfosfaati, 12 000 t kaalisoola ja 12 000 t lämmastikväetisi) mineraalväetisi, mis oli ligi 20 000 tonni enam eelmiste aastate mineraalväetiste tarvidusest. Väetisainete muretsemiseks nähti ette krediiti 3 miljoni rubla ulatuses.

Ka seemnete varumise alal osutas Nõukogude Liidu valitsus Eesti talurahvale suurt abi: kehvitalupoegadele anti seeme laenuks (punase ristikehina seemet 550 tsentnerit, timutiseemet 250 tsentnerit, viki- ja peluskiseemet 30 000 tsentnerit).

Vanemad vennasvabariigid osutasid noorele Eesti NSV-le märkimisväärset abi ka kaadri tugevdamise osas. EKP palvel suunati NLKP Keskkomitee poolt Eestisse tööle rida eriteadlasi. Nende hulgas olid põllutöö rahvakomissari esi-

⁸³ «Bolševik» 1941, nr. 3, lk. 178.

mene asetäitja A. Marland, osakonnajuhataja J. Niilus, traktorijaamade eriteadlane N. Popov, zootehnik A. Mukos-sejeva jt.

1941. aasta jaanuaris ja veebruaril algul tegi EKP kokkuvõtteid tehtud tööst teel sotsialismile Eesti NSV-s. 31. detsembril 1940. a. otsustas partei Keskkomitee 5. veebruaril 1941. a. kokku kutsuda Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei IV kongressi. Sellele eelnevalt viidi läbi partei algorganisatsioonide aruande-valimiskoosolekud ajavahemikul 3. kuni 20. jaanuarini, partei linna- ja maakonnakomiteede aruanded ning valimised ajavahemikul 25. jaanuarist kuni 2. veebruarini. Kõikjal märgiti partei-organisatsioonide poolt, et lühikese ajaga on ära tehtud suur töö sotsialistliku ühiskonna ehitamisel.

5.—8. veebruarini 1941. a. toimus Tallinnas EK(b)P IV kongress, kus partei tegi kokkuvõtteid teostatud suurest revolutsioonilisest pöördest ja kavandas uued ülesanded edasiseks võitluseks sotsialismi ülesehitamise eest Eestis. Kongress andis ülevaate ka maareformi teostamise tulemustest.

Maareformi üheks tähtsamaks tulemuseks oli töötava talurahva poliitilise ja tööalase aktiivsuse kiire tõus ning töölisklassi ja talurahva liidu edasine tugevnemine. Sellest annavad selge tunnistuse 12. jaanuaril 1941. a. toimunud NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste tulemused. Kui 1940. aasta juulis võttis Riigivolikogu valimistel hääletamisest osa 84,1 protsenti valijatest, siis 1941. aasta jaanuaris tõusis NSV Liidu Ülemnõukogu valimistest osavõtnute protsent 97,4-le. Kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide poolt hääletas Liidunõukogu saadikute valimistel 97,01 protsenti ja Rahvuste Nõukogu saadikute valimistel 95,73 protsenti hääletamisest osavõtnuist.⁸⁴ Hinnates maareformi tulemusi, märgiti Keskkomitee aruandes IV kongressile, et maareform teostati üldiselt rahuldavalt, kuid seejuures esines «tõsiseid vigu ja moonutusi».⁸⁵

1) maaga varustamine algas hilinemisega ja ettenähtud tähtajaks — 15. oktoobriks 1940. a. — ei jõutud seda teostada;

2) Eesti NSV Põllutöö Rahvakomissariaadist anti enne

⁸⁴ EKPA, fond 1, nim. 1-1, s.-ü. 168, l. 88.

⁸⁵ Sealsamas.

maaseaduse ilmumist maakorraldajatele üksikuid ebaõigeid juhtnöore (soovitati näiteks hoolitsevalt suhtuda kulaklikesse majapidamistesse ja arvestada kulakute soove, millest oli juttu eespool);

3) esines ebaseaduslikke maaga varustamise juhtumeid;

4) nõrga selgitustöö tõttu maata ja vähese maaga talupoegade hulgas tuli ette, et kulakute mõjutusel maata talupojad maa saamisest loobusid;

5) esines ka seda, et mõningad vaenulikud elemendid pugesis maakomiteede koosseisu valdades.

Et parandada tehtud vead ning kõrvalkaldumata teostada agraarpoliitikat töötava talurahva huvides, oli vaja tõhustada parteipoliitilist tööd maal, tõsta töötava talurahva poliitilist teadlikkust ja revolutsioonilist valvsust. Nende ülesannete täitmine nõudis aga kõigepealt parteiorganisatsioonide tugevdamist valdades. Sel eesmärgil rõhutati kongressi otsuses: «Kongress juhib Keskkomitee ja maakonnakomiteede erilist tähelepanu partei algorganisatsioonide kindlustamise vajadusele külas.»⁸⁶ Kongress nõudis linnade parteiorganisatsioonidelt, et nad abistaksid küla parteiorganisatsioone ja maakonnakomiteesid eeskätt parteikaadriga. ÜK(b)P Keskkomitee otsuse täitmiseks tuli nendesse valdadesse, kus ei olnud parteiorganisatsioone, suunata tööle palgalised parteiorganisatorid.

Partei IV kongress seadis Keskkomitee ja parteiorganisatsioonide ülesandeks igati kindlustada maareformi tulemusi, suurendada abi ja toetust uusmaasaajatele uute kohtade rajamisel. Selleks oli neile vaja mitmesuguseid soodustusi: anda krediiti, abistada põllumajandusliku inventari, ehitusmaterjali, loomade ja loomasööda muretsemisel, organiseerida uusmaasaajate majutamist jne.

Kongress juhtis parteiorganisatsioonide ja nõukogude ning maaorganite tähelepanu vajadusele arendada külas lihtsaid ühistegevuse vorme, et nende kaudu töötavat talurahvast ette valmistada järkjärgulisele üleminekule ühistegevuse kõrgematele vormidele, kollektiivsele põllumajanduslikule tootmisele.

*

1940. aasta sügistelvel teostatud abinõudel Eesti põllumajanduse ümberkorraldamisel oli suur poliitiline tähtsus.

⁸⁶ EKPA, fond 1, nim. 1.-1., s.-ü. 173, l. 96.

Nende, eriti aga maareformi elluviimine aitasid tunduvalt kaasa töölisklassi ja töötava talurahva liidu tugevdamisele. Kehvikud ja keskmikud, kes moodustasid kogu talurahvast valdava enamuse (kuni 80%), veendusid nüüd oma kogemuste najal, et ainult liidus töölisklassiga võivad teostuda nende õiglased taotlused. Maa, mis oli sajandeid olnud unistuseks, kuulus nüüd töörahvale. Andnud maa põliseks kasutamiseks tegelikele maaharijatele, kustutanud maatameeste ja kehvikute igivana, põlvest põlve pärandatud maanälja, parandasid töölisklass ja tema eesrindlik väesalk — Kommunistlik Partei — sellega ühtlasi Eesti Tööraha Kommuuni aegse vea mitte sõnades, vaid täie otsustavusega, tegudes. Rahva kõnekäänd: «Kes külvab, see ka lõikab!» väljendas ilmekalt EKP agrarpoliitika sisu maareformi teostamisel.

Kuid maareform, samuti Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse mitmekülgne abi uusmaasaajatele ning kogu töötavale talurahvale ei saanud veel kindlustada tootlike jõudude järsku tõusu Eesti põllumajanduses.

Maareformi tulemusena suurenes 1941. aastal talumajapidamiste arv Eesti NSV-s, võrreldes 1939. aastaga, 14 214 võrra. Nüüd oli Eestis 154 198 individuaalmajapidamist, maa suurusega enamuses kuni 20 ha (64%). Tootmine individuaalmajapidamistes oli aga endiselt väga primitiivne ja see ei vastanud kaasaegsetele nõuetele. Pealegi oli kogu põllumajanduslik tootmine äärmiselt killustatud. Selline olukord põllumajanduses ei võimaldanud loomulikult uue põllumajandusliku tehnika ja agrotehnika ulatuslikku rakendamist. Põllumajandus ei suutnud rahuldada sotsialistliku linna ja kogu töörahva kiiresti kasvavaid vajadusi. Maal säilis individuaalmajapidamiste näol eraviisiline väikekaubatootmine, mille tõttu säilis ka reaalne majanduslik baas kapitalistlike elementide tekkeks.

V. I. Lenin on oma teostes korduvalt rõhutanud, et töötav talurahvas pääseb vaesusest ja pimedusest ainult siis, kui ta loob sotsialistliku suurmajapidamise. Lenin märkis, et olukorras, kus suur osa talurahvast on ilma hobuseta, tööriistadeta ja viljaseemneta, saavad nad vähe kasu maa natsionaliseerimisest. Sellepärast, õpetas V. I. Lenin, «on tarvis mõelda üleminekust suurmajapidamisele ühiskondlikul alusel ja asuda selle kallale otsekohe, õpetades

masse ja õppides massidelt praktiliselt otstarbekohaseid abinõusid niisuguseks üleminekuks». ⁸⁷

Ülesanne seisis nüüd selles, et astuda otsustavaid samme kapitalismi täielikuks likvideerimiseks, et luua sellised tingimused, kus kapitalism ei saa tekkida ega eksisteerida, kus oleks täielikult kaotatud ühe inimese ekspluateerimine teise poolt. Et ehitada sotsialismi, selleks tuleb põllumajanduslik väikekaubatootmine ümber korraldada ja asendada see järk-järgult sotsialistliku suurtootmisega. See on sotsialismi ehitamise üks tähtsamaid tingimusi. Nõukogude Liidu ja hiljem ka teiste maade ajaloolised kogemused kinnitavad täie veenvusega, et põllumajanduse sotsialistlik ümberkujundamine, s. t. põhimiste tootmisvahendite ja tootmise ühistamine on üheks vältimatuks objektiivseks seaduspärasuseks kõigile maadele ja rahvastele, kes asuvad kommunistliku ühiskonna rajamisele.

Nõukogumaa vanemate vabariikide kogemustest lähtudes oli selge, et ka Eestis oli vaja asuda otsekohe pärast proletariaadi diktatuuri kehtestamist suurte sotsialistlike põllumajanduslike ettevõtete organiseerimisele. Selleks tuli asuda sihikindlale ja plaanipärasele ettevalmistustööle.

Suur Lenin näitas oma kuulsas kooperasiioniplaanis rahvale tee põllumajanduse sotsialistlikuks ümberkorraldamiseks. V. I. Lenin õpetas, et väikekaubatootliku talumajapidamise sotsialistlik rekonstrueerimine peab toimuma järk-järgult ja range vabatahtlikkuse printsiibi alusel, kusjuures väiketootjatesse-põllumeestesse tuleb suhtuda heatahtlikult, kannatlikult silmas pidades nende meeleolusid. V. I. Lenin nõudis, et töötava talurahva organiseerimine toimuks ettevaatlikult, et tema suhtes ei kasutataks sundust. V. I. Lenin näitas ka konkreetse tee talurahva kaasatõmbamiseks sotsialismi ülesehitamisele. Ja see tee kulgeb kooperasiiooni kaudu.

EKP, juhindudes oma agraarpoliitika teostamisel leninlikest põhimõtetest, ei pooldanud põllumajanduse kollektiviseerimise läbiviimist otsekohe rööbiti maareformiga. EKP maakonna- ja linnakomiteede sekretäride nõupidamisel Keskkomitees 6. septembril 1940. a. selgitati, et «EK(b)P KK ei poolda praegusel ajal aktiivset põllu-

⁸⁷ V. I. Lenin, Teosed, 24. kd., lk. 144.

majanduse kollektiviseerimise läbiviimist, kuid EK(b)P KK pooldab aktsiooni läbiviimist, kus maal ja linnades asutakse propageerima põllumajapidamiste kollektiviseerimise (kolhooside, sovhooside asutamise) paremusi.⁸⁸ EKP asus kindlalt Riigivolikogu deklaratsioonis väljendatud seisukohale, et kedagi kolhoosi ei sunnita. «Igasugune surveavaldus,» kirjutas ajaleht «Kommunist» 1940. aasta augustis, «kvalifitseeritakse kui kuritegelik tegu riigi ja rahva huvide vastu.»⁸⁹

1940. ja 1941. aastal puudusid veel vajalikud tingimused põllumajanduse ulatuslikuks üleviimiseks sotsialistlikele alustele. Töötavat talurahvast tuli selleks hoolikalt ette valmistada, et ta oma kogemuste najal veenduks sotsialistliku suurpõllumajanduse vaieldamatutes eelistes. Peale selle puudus siis ka vajalik tehnilis-materiaalne baas massiliseks põllumajanduse kollektiviseerimiseks. EKP mõistis väga hästi, et kiirustamine selles tähtsas küsimuses oleks kahjulik ning kasuks klassivaenlasele.

Mitmesugused nõukogude võimu vaenlased maal, eeskätt kulakud ja nende käsikud, püüdsid vihases võitluses EKP agraarpoliitika vastu, nagu teada, hirmutada talurahvast just kolhoosidega. Nad levitasid alatuid väljamõeldisi ja kuulujutte, et «talurahvale pannakse peale nii suured maksud, mis sunnivad neid kolhoosi astuma, kus ühes süüakse ja kus kõik segamini ühe teki all magavad, et siis natsionaliseeritakse jalgrattad, vokid ja õmblusmasinad jne.»⁹⁰ Mõnes maakonnas (näit. Viljandimaa) esines juhtumeid, kus kulakud tegid katset organiseerida kulaklikke kolhoose, et sel viisil vältida neile kuulunud maa andmist maatameestele ja kehvikutele.

Kuid vaatamata kulakluse provokatsioonilisele tegevusele hakkasid ühise töö ja kollektiivse majapidamise ideed 1940. aasta revolutsiooni algpäevist peale ikka enam levima, tungides üha laiemalt külakehvestu teadvusse. Maatamehed ja kehvikud veendusid osaliselt juba siis, et väikese maalapikesega ei suuda otsustavalt parandada oma elu-olu ka mitte nõukogude korra tingimustes. Pidevalt suurenes töötava talurahva huvi kolhoosikorra vastu

⁸⁸ EKPA, fond 1, nim. 1-1, s.-ü. 191, l. 1.

⁸⁹ «Kommunist» nr. 49, 21. aug. 1940.

⁹⁰ EKPA, fond 1, nim. 1-1, s.-ü. 7, l. 31.

Nõukogude Liidus. Eesti talupojad tahtsid oma silmaga näha kolhooside ja kolhoositalurahva elu vanemates vennasvabariikides.

Vastu tulles eesti talupoegade sellistele soovidele võimaldas NSV Liidu valitsus soodustatud tingimustel ekskursioonide korraldamist Moskvasse põllumajandusnäitusele ja ka parimatesse sovhoosidesse-kolhoosidesse, et tutvuda NSV Liidu põllumajanduse suurte saavutustega. Ainuüksi 1940. aasta oktoobris võttis taolistest ekskursioonidest osa 250 Eesti põllumajandusala töötajat. Väljasõidud algasid 3. oktoobril iga päev 16-liikmeliste gruppidena.⁹¹

Peale selle tegi EKP ka ulatuslikku propaganda- ja agitatsioonitööd, et selgitada ühise töö ja sotsialistlike suurmajapidamiste eeliseid võrreldes väikeste individuaalmajapidamistega. Ajakirjanduses avaldati hulgaliselt materjale NSV Liidu vennasvabariikide elust, kus kolhoosikord oli juba võitnud. Avaldati artikleid ja fotosid eesti kolhooside kohta Taga-Kaukaasias. Eesti töötava talurahva suurest huvist kolhooside vastu kõnelevad sajad kirjad, mis saadeti partei ja nõukogude organitesse, et saada informatsiooni kolhooside kohta või nõusolekut organiseerida oma kodukohas kolhoos. 1940. aasta sügisel sai Põllutöö Rahvakomissariaat pidevalt selliseid kirju. Eesti NSV Põllutöö Rahvakomissariaadi vanemagronoom R. Niinepuu kirjutas ettekandes põllumajandusosakonna juhatajale: «Kolhooside asutamise asjus nõutakse informatsiooni ikka järjest elavamalt, praegu keskmiselt 4—5 juhtu päevas. Kuigi enamik informatsiooni küsijaid soovivad seda puht informatsiooni mõttes, on ka rida avaldusi kolhooside asutamiseks ja selliseid, kus asutajatel on tõsine soov ja ei puudu ka eeldused asja heaks kordaminekuks.»⁹² Kõige enam saabus avaldusi Petserimaalt ja Narva-tagustest valdadest. Umbes kuu aja jooksul, kuni 21. augustini 1940. a., saabus sealt 15 kollektiivset soovivavaldust kolhooside asutamiseks.

Ka Tartu Ülikooli Agronoomiateaduskonna progressiivselt meelestatud üliõpilased olid valmis kaasa lööma sotsialistliku põllumajanduse organiseerimisel. Sellist meeleolu väljendab ilmekalt toleaeagse agronoomia üliõpilase

⁹¹ «Noorte Häääl» nr. 21, 11. okt. 1940.

⁹² ORRKA, fond R-6, nim. 1, s.-ü. 472, l. 73.

A. Mölderi⁹³ kiri Põllutöö Rahvakomissariaadile, kus ta kirjutab: «Käesolevaga palun Teilt juhiseid kollektiivse põllumajapidamise asutamiseks, nimelt: põhikirja, kuhu ja kuidas astuda asutamiseks esimesi samme ja palju saaks laenu umbes 200—300 ha-lise kolhoosi jaoks?»

Olen töötanud riigimõisates 8 a. ning praegu agronoomia üliõpilasena võiksin talupidajatele abiks olla suurmajapidamise organiseerimisel.»⁹⁴

Ülevaate EKP poliitikast kolhooside küsimuses 1940. ja 1941. aastal andis N. Karotamm, kes sel ajal töötas EKP Keskkomitee teise sekretärina: «Mäletan väga hästi, kuidas talupojad, kes soovisid astuda kolhoosidesse, Tallinna sõitsid, Keskkomitees jt. valitsusasutustes nõu küsimas käisid, kuidas kolhoose asutada. Meie selgitasime neile, et kõigepealt tuleb teil hästi tutvuda põllumajandusartelli põhikirjaga, et kõige suhtes põhjalikult selgusele jõuda. Kui kolhoosi eesmärk on teile selge ja kui te olete sellest põhjalikult aru saanud, siis täitke oma soov, asutage kolhoos ja meie toetame teid, sest nõukogude võimu ja meie partei poliitika seisab selles, et toetada talupoegade eneste algatust põllumajanduse sotsialistlikul ümberkujundamisel ja talumajapidamiste sotsialistlikele rööbastele juhtimisel.

Mingisugust sundust kollektiviseerimisel pole lubatud ja mingisugust sundust ei olnud Eestis 1940.—1941. aastal.»⁹⁵

Range vabatahtlikkuse printsiipi silmas pidades organiseeriti 1940. aasta sügisel Virumaal «Krasnaja Niiva», «Krasnaja Komarovka» ja «Uue Tee» kolhoos, 1941. aasta kevadel asutati veel viis kolhoosi («Helge Tee» Virumaal, J. V. Stalini nimeline kolhoos Tartumaal, «Pariisi Kommuuni» ja Mitkovitši kolhoos Petserimaal ning Jaaniku kolhoos Harjumaal).⁹⁶ 1940/41. aastal loodud 8-sse kolhoosi koondus 342 perekonda. Kolhoosidele kuulus maad 3215 ha.⁹⁷ Hästi alustas nimetatud kolhoosidest oma tegevust kolhoos «Krasnaja Niiva», kus juba 1940. aasta sügisel teostati edukalt rukkikülv, künti üles 26 ha

⁹³ Praegu töötab A. Mölder ENSV TA Loomakasvatuse ja Veterinaaria Instituudi direktorina.

⁹⁴ ORRKA, fond R-6, nim. 1, s.-ü. 472, l. 136.

⁹⁵ N. K a r o t a m m, Onnelik aasta, Leningrad, 1944, lk. 15.

⁹⁶ ORRKA, fond R-6, nim. 2, s.-ü. 86, l. 1.

⁹⁷ Sealsamas.

uudismaad, asutati piimafarm ja muretseti vajalikke põllutöomasinaid. Kolhoosidele lisandusid veel ühismaaharimise ühingud, neist Petserimaal 12 ja Virumaal 1.

Kuid sotsialistliku sektori loomine Eesti NSV põllumajanduses ei piirdunud kolhoosidega. Eriti suurt tähelepanu pöörasid EKP ja Nõukogude valitsus sovhooside, masina-traktorijaamade (MTJ) ja hobu-masinalaenutuspunktide (HMLP) loomisele. Sovhoosid pidid näitama töötavale talurahvale eeskujui kui suured, kõrge tootlikkusega riiklikud ettevõtted. 1940/41. aasta sügisel ja talvel oli organiseerimisel 113 sovhoosi. Maa üldpind nendes ulatus enam kui 47 000 ha-le. EK(b)P IV kongress seadis ülesandeks ühendada väikesed sovhoosid suurteks nõukogude majapidamisteks, eeskujulikult korraldada nendes töö ja kindlustada sovhooside kõrge rentaablus. Täites IV kongressi otsuseid, osa sovhoose ühendati. 1941. aasta märtsis lõpetati 27 tõupiimakarjasovhoosi loomine. Neid sovhoose silmas pidades teatas Eesti NSV Telegraafiagentuur (ETA) 28. märtsil 1941. a.: «Eesti NSV-s on praegu 27 sovhoosi, mis on jaotatud 83 farmiks. Praegu on kõik sovhoosid täielikult varustatud kevadkülvi läbi viimiseks. Agaralt valmistutakse esimeseks Nõukogude kevadeks. Korrastatakse põllumajandus-masinaid. Lähemal ajal lõpeb 45 traktori remont. Uusi traktoreid on muretsetud 41... Kõigil sovhoosidel on küllalt kunstväetist. Eesti NSV sovhoosid saavad tõuloomade lavadeks. Sovhooside karjakasvatuse baasi laiendamiseks on ostetud 1000 väärtuslikku tõulooma. Praegu on 27 sovhoosis 6 122 sarvloomat, 1 542 hobust, 1 343 siga ja 731 lammast.»⁹⁸

Üks esimesi suuremaid sovhoose Eesti NSV-s oli Teedla sovhoos Tartumaal.

Partei ja valitsus võitlesid selle eest, et sovhoosid koos kolhoosidega kujuneksid sotsialistliku suurmajapidamise eeliste demonstreerijaiks.

Väga tähtsat osa põllumajanduse sotsialistlikul ümberkorraldamisel etendasid masina-traktorijaamad. Need riiklikud sotsialistlikud ettevõtted maal koondasid enda kätte eesrindliku tehnika — traktorid, kombainid ja teised põllumajanduslikud masinad. EKP ja Nõukogude valitsuse otsusega loodi Eesti NSV-s 1941. aastal 25 MTJ. Esimeses kvartalis oli ette nähtud luua 15 ja teises 10 MTJ.

⁹⁸ «Tartu Kommunist» nr. 74, 28. märtsil 1941.

Aprilli keskpaiku olid esimese järjekorra masina-traktorijaamad juba organiseeritud ja ka varustatud põllutöömasinatega. Üks parimaid oli Palamuse MTJ Tartumaal (direktor K. Tõllassepp). MTJ-d tegid lepingulistel alustel põllutöid esimestes kolhoosides ja talupoegade individuaalmajapidamistes. 1941. aasta kevadel töötas Eesti NSV põldudel kuni 330 uut traktorit, mis saadi vennasvabariikidest. Eriti suur oli nõudmine traktorite järele uusmaasaajate keskel. Näiteks Karksi vallas Viljandimaal esitati 16. aprilliks 1941. a. 200 nõudmist traktori saamiseks ja selleks ajaks oli sõlmitud 60 lepingut.

Masina-traktorijaamade jaoks tehnilise kaadri ettevalmistamiseks organiseeriti juba 1941. aasta jaanuaris spetsiaalsed kursused, kus õppis ligi 700 traktoristi ja 90 brigadiri.

Üheks sotsialismi ehitamise iseärasuseks Eestis (ja ka teistes Balti vabariikides) oli see, et siin tekkisid masina-traktorijaamad enne täielikku põllumajanduse kollektiviseerimist, kuna aga vanemates liiduvabariikides MTJ-d tekkisid täieliku kollektiviseerimise käigus. Ühtaegu MTJ-de loomisega algas ka üle riigi hobu-masinalaenutuspunktide (HMLP) organiseerimine sellise arvestusega, et igasse valda saaks üks laenutuspunkt. HMLP-desse koondatai lühikese ajaga suur hulk hobuseid ning põllutöömasinaid ja -riistu. Näiteks ainult Tartumaa 45 laenutuspunktile oli 10. maiks 1941. a. ostetud 452 hobust, 272 vankrit, 192 atra, 102 äket, 121 vedruäket, 67 kultivaatorit, 56 reaskülvajat, 31 hobuseraha, 71 heinaniitjat, 31 viljaniitjat, 11 kartulivõtmisemasinat jne. Peale selle saabus Nõukogude Liidust MTJ-de kaudu 90 reaskülvajat, 14 hobuseraha, 50 heinaniitjat, 4 viljaniitjat, 20 kartulimuldajat, 51 triööri, 13 heinaseemnekülvajat ja 12 reavaheharijat. HMLP-de loomine valdadesse aitas kehvtalupoegadel suures osas üle saada raskustest, mis olid seotud põllumajandusliku inventari vähesuse või puudumisega. EKP Tartu maakonnakomitee märkis oma informatsioonilises aruandes Keskkomiteele, et «uusmaasaajate ja juurdelõikesaajate poolt on nõudmine HMLP abile kõikjal suur, kuid kardetakse, et vähene hobuste arv ei võimalda kõiki nõudmisi rahuldada».⁹⁹

⁹⁹ EKPA, fond 1, nim. 1-1, s.-ü. 58, l. 76.

Põllumajanduse arendamiseks ja töötava talurahva tootmisvõime tõstmiseks assigneeriti 1941. aasta riigieelarve järgi 58 miljonit rubla ja Põllumajanduspanga kontori kaudu veel 27 miljonit rubla. Traktoriijaamade ehitamiseks eraldas NSV Liidu valitsus 60 miljonit rubla.

Kommunistliku Partei juhtimisel läks eesti töötav talurahvas organiseeritult vastu 1941. aasta nõukogude kevaledele.

22. juunil 1941. a. algas Suur Isamaasõda. Fašistlikud röövvalutajad katkestasid ajutiselt Eesti NSV-s alanud lajahaardelise sotsialistliku ülesehitustöö. Eesti territoorium sattus raske okupatsiooniikka alla, kus kehtestati fašistlik režiim. Okupandid tühistasid kõik nõukogude võimu seadused ja likvideerisid nende alusel läbiviidud üritused. Saksa fašistidega liitunud kulakud taastasid oma endised maavaldused ja õiendasid julmalt arveid uusmaasaajatega. Fašistlik okupatsioon põhjustas tohutu suurt kahju Eesti rahvamajandusele.

Oiglasel fašismivastases sõjas saavutas nõukogude rahvas hiilgava võidu ohtliku vaenlase üle: fašistlik Saksamaa purustati. Sõjajärgsetel aastatel toimus Eestis raskete sõjahaavade parandamine ja nõukogude korra taastamine. 16. oktoobri määrusega 1944. a. «Maa tagasiandmise kohta Eesti NSV talupoegadele» algas maa-reformi teostamine, kusjuures see oli nüüd sotsiaal-majanduslikult palju sügavam kui 1940/41. aasta maareform.

Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus on pidevalt pööranud suurt tähelepanu töötava talurahva olukorra parandamisele. Ajavahemikul 1944.—1948. aastani anti talupoegadele pikaajalist krediiti 167,5 miljoni rubla ulatuses. Kuid talupoegade üksikmajapidamine, põllumajanduslik väikekaubatootmine ei suutnud rahuldada kogu rahvamajanduse vajadusi. Oli vaja ka põllumajandus üle viia sotsialistlikele rööbastele. 1947. aasta lõpuks kujunesid vajalikud majanduslikud ja poliitilised eeldused põllumajanduse kollektiviseerimiseks Eestis. Samal aastal hakkasid tekkima ka esimesed kolhoosid. 1948. aasta kevadel oli Eesti NSV-s juba 58 kolhoosi. EKP V kongress 1948. aasta detsembris võttis kursi kogu põllumajanduse kollektiviseerimisele. Suhteliselt lühikese ajaga võitis Eesti NSV põllumajanduses kolhoosikord. Juba 1950.

aasta suveks oli valdav enamik (81,8%) eesti töötavast talurahvast astunud kolhoosidesse.

Tänu Kommunistliku Partei väsimatule hoolitsusele on Nõukogude Eesti kolhoosid ja sovhoosid muutunud organisatsiooniliselt ja majanduslikult tugevateks sotsialistlikeks suurettevõteteks. NLKP Keskkomitee septembrileenu otsused 1953. aastal ja rida teisi partei otsuseid panid aluse järsu tõusu saavutamiseks põllumajanduslikus tootmises.

Koondunud tihedalt Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse ümber, on meie vabariigi põllumajandustöötajad asunud kasvava entusiasmiga täitma seitsme aasta (1959—1965) plaani grandioosseid ülesandeid. Tundes oma jõudu ja võimalusi, on nad otsustanud täita seitsme aasta plaan ennetähtaegselt: liha tootmise osas 4 aastaga (1962. aastaks) ja piima tootmise osas 5—6 aastaga.

SISUKORD

	I	
Maad ja leibal		3
	II	
1940. aasta revolutsioon Eestis		21
	III	
1940/41. aasta maareform Eestis		27

Тийдо Хейнрих Карлович
СОВЕТСКАЯ ЗЕМЕЛЬНАЯ РЕФОРМА
В ЭСТОНИИ

На эстонском языке

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

*

Toimetaja H. Kukk

Kunstiline toimetaja I. Torn

Tehniline toimetaja J. Pedari

Korrektorid A. Nurmoja ja V. Leibak

Ladumisele antud 19. VIII 1960. Trükkimisele antud 4. XI 1960. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 5. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 4,10. Arvutuspoognaid 4,56. Tiraaž 3000. MB-07187. Tellimise nr. 2923. Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk tn. 40/42.

Hind rubl. 1.30 (13 kop.).

TÜ RAAMATUKOGU

10300015165683

Rbl. 1.30

1961. a: — 13 kop.

A-17346

TRÜKIVIGU

Lk.	Rida	On trükitud	Peab olema
64	16. alt	5841	8541